

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO
VKLJUČEVANJE PORTUGALSKE V
EVROPSKO UNIJO,
POTENCIALNE IZKUŠNJE ZA SLOVENIJO

Ljubljana, maj 2002

MARTINA ZRIMŠEK

KAZALO

	Stran
1. UVOD.....	1
2. ŠIRJENJE EVROPSKE UNIJE NA VZHOD.....	2
3. GOSPODARSTVO.....	3
3.1. Portugalsko gospodarstvo pred EU.....	3
3.2. Slovensko gospodarstvo.....	4
4. PROCES PRIDRUŽEVANJA EU.....	6
4.1. Portugalsko pridruževanje EU.....	6
4.2. Upravljanje in koordinacija portugalskih pristopnih pogajanj.....	7
4.3. Slovensko pridruževanje EU.....	8
4.4. Upravljanje in koordinacija slovenskih pristopnih pogajanj.....	10
5. REFORME IN PRILAGODITVE NA POTI V RAZŠIRJENO EU.....	12
5.1. V Sloveniji.....	12
5.2. Na Portugalskem.....	13
6. PRISTOPNA POGAJANJA.....	14
6.1. Carinska unija in prost pretok blaga.....	14
6.1.1. Portugalska izkušnja.....	14
6.1.2. Sporazum o prosti trgovini med Portugalsko in EEC.....	14
6.1.3. Prost pretok blaga in Slovenija	15
6.1.4. Carinska unija in Slovenija.....	16
6.2. Konkurenca in državne pomoči.....	17
6.2.1. Portugalska.....	17
6.2.2. Konkurenca in državne pomoči v Sloveniji.....	18
6.3. Zunanji odnosi.....	19
6.3.1. Portugalska.....	19
6.3.2. Slovenija.....	20
6.4. Kmetijska politika.....	21
6.4.1. Reforme CAP.....	23
6.4.2. Kmetijstvo in Slovenija.....	24
6.5. Storitve in pravica do ustanavljanja	26
6.5.1. Portugalska.....	26
6.5.2. Slovenija.....	27
6.6. Prost pretok oseb	28
6.6.1. Slovenija.....	28
6.7. Tekoči transferi in pretok kapitala	29
6.7.1. Prost pretok kapitala in Slovenija.....	30
6.8. Regionalna politika in strukturni skladi	31
6.8.1. Portugalska.....	31
6.8.2. Slovenija.....	32
6.9. Finance in proračun	33
6.9.1. Slovenija	34

7. IZKUŠNJE PORTUGALSKE S ČLANSTVOM V EU	34
8. EU – PRINAŠALEC MODERNIZACIJE?	36
9. ANALIZA POGAJALSKEGA PROCESA	38
9.1. Prevelika prilagoditev <i>acquis</i>?.....	41
10. TRIJE KORAKI DO INTEGRACIJE.....	42
11. SKLEP.....	43
LITERATURA.....	45
VIRI.....	47

1. UVOD

Širitev Evropske unije v zadnjem času postaja vedno bolj pomembno vprašanje. Odločitev o njenem obsegu in hitrosti pa je odvisna od primernosti kandidatke za vstop. Prav mednarodne primerjave pomembne so vir podatkov o položaju posameznih kandidatke v odnosu med seboj in do držav članic in kot take pomembne za analizo in izoblikovanje priključitvene strategije tako v kandidatkah kot tudi v Uniji.

Namen tega diplomskega dela je analiza pristopnega procesa na Portugalskem in v Sloveniji. Portugalska je za primerjavo Sloveniji izbrana najprej zaradi vzporednic med južno in vzhodno širitvijo. Gospodarski položaj kandidatke v obeh širitvah je bil oz. je slabši kot v državah članicah. Cilj kandidatke obeh širitev je gospodarski razvoj in konvergenca z razvitejšimi gospodarstvi. Poleg tega se med Slovenijo in Portugalsko pojavljajo tudi vzporednice v marginalnosti obeh držav v smislu gospodarske pomembnosti za Evropo, velikosti, razvitosti ter drugih socialnih dejavnikov. Državi sta analizirani z ekonomskega, socialnega in institucionalnega vidika.

Diplomsko delo se prične s kratko predstavitvijo predvidene širitve Unije ter gospodarskega in političnega okolja obeh držav. Tretje poglavje analizira potek procesa pridruženja. Predstavljeno je predpristopno mednarodno sodelovanje obeh držav, notranji razlogi za vstop ter različni odnosi do širitve v obeh kandidatkah ter državah članicah. Poglavje se nadaljuje z analizo institucij, ki so sodelovale v pogajanjih in pristopnem procesu. Na koncu je prikazan časovni potek pogajanj za obe državi.

Četrto poglavje na kratko predstavlja najpomembnejše reforme v obeh državah, ki so bile oz. bodo potrebne za uspešno mednarodno integracijo. Sledi osrednji del naloge, ki analizira pristopna pogajanja. Zaradi obširnosti področja je v obravnavo izbranih le nekaj najbolj relevantnih poglavij. Tako so analizirana poglavja, ki se ukvarjajo s "štirimi svoboščinami", tri poglavja, ki jih Slovenija še ni zaključila – o kmetijstvu, regionalni politiki in strukturnih skladih ter financiranju in proračunu, in poglavja, ki določajo mednarodno sodelovanje države – o konkurenci in državnih pomočeh, carinski uniji ter zunanjih odnosih.

Sledita poglavji, ki se ukvarjata s portugalskimi izkušnjami po pristopu k Evropski uniji in poskušata ugotoviti, če Evropska unija res zagotavlja modernizacijo in razvoj gospodarstev.

Osmo poglavje analizira pogajalski proces v Sloveniji in ga primerja s portugalskim. Predstaviti poskuša različne pristope k pogajanjem in ugotoviti njihove prednosti, slabosti in ustreznost uporabe. Na kratko odgovori tudi na vprašanje, če lahko pride do prevelike prilagoditve *acquis* v kandidatkah.

Diplomsko delo se zaključi s predstavitvijo različnih stopenj mednarodnih integracij. Primerjajo se različne zahtevnosti prilagoditev, ki so zahtevane od kandidatke, da bi se vanje lahko vključile kot enakovredne članice.

2. ŠIRJENJE EVROPSKE UNIJE NA VZHOD

Po širitvi leta 1995 se EU sooča že s peto širitvijo. Ta ima mnogo vzporednic s tretjo, ki je odprla vrata Skupnosti iberskih držav - Španiji in Portugalski. Ti dve državi sta bili takrat soočeni z nižjo stopnjo razvitosti, kot je bilo povprečje držav članic. Po zamenjavi političnih sistemov sta hoteli utrditi demokratično ureditev tudi s priključitvijo k ES.

Bistvena razlika med "južno" in "vzhodno" širitvijo pa leži širše – v globalnem kontekstu. Kandidatke se soočajo z odpiranjem meja in liberalizacijo trgovine ne samo v evropskem prostoru, temveč tudi globalno. Spremenjene značilnosti svetovnih trgov in njihova povezanost bodo zanje predstavljale gospodarski, politični in socialni izziv. Postopno širjenje je naredilo EU manj ranljivo za šoke od zunaj, vendar se še zdaleč ni izoblikovala v samozadostno, zaprto entiteto, ampak njena politika teži k večji liberalizaciji, bilateralnim in multilateralnim sporazumom. Vse te značilnosti zahtevajo od kandidatk veliko večjo odprtost v ekonomsko-političnem prostoru. Vzhodna širitev je precej drugačna tudi iz geografskega stališča, saj države obsegajo samo jedro kontinenta in kot take ne spadajo med periferne države. Nove članice bodo postale tranzitne države proti Aziji, Balkanu in Bližnjem Vzhodu.

Z gospodarskega vidika se pojavlja vprašanje, ali bo širitev resnično pozitivno pripomogla k gospodarskemu razvoju EU in povečala njen vpliv v globalnem merilu. V *Agendi 2000* je bilo ocenjeno, da bo vključitev šestih novih članic pomenila 30% povečanje sedanje populacije, toda manj kot 10% porast v BDP. To pomeni 15% padec BDP per capita v EU (*Agenda 2000*, 1997, str. 110). Te ocene nakazujejo, da bo EU poslabšala svoj ekonomski položaj zelo kmalu po vzpostavitvi večje ekonomske in politične moči, ki jo predstavlja skupna evropska valuta.

Vendar je vplive širitve potrebno oceniti z bolj dolgoročnega vidika. Splošna kultura in način življenja ljudi v kandidatkah sta primerljiva s tistimi v državah članicah. Konec 80-tih let je bila značilnost gospodarstev v kandidatkah starajoča se oprema in nezadostna infrastruktura, medtem ko je kvalificiranost delovne sile teh držav zelo visoka. Prepad med materialno nerazvitostjo in visokimi ravnmi izobrazbe, kulture in izkušenosti v državah kandidatkah pomeni visoke možnosti za razvoj in rast pod pogojem, da so na voljo zadostna sredstva (Bernard, 1997, str. 444). V primeru sodelovanja med sedanjimi in bodočimi članicami torej lahko pride do sinergij, ki bodo dolgoročno ugodno vplivale na razvoj celotne regije.

Države članice EU se pri odločanju o sprejetju novih članic ne bi smele osredotočati samo na njihovo zaostajanje v ekonomskem smislu. Zelo pomembni so tudi geografski, psihološki in kulturni dejavniki, ki kažejo, kako močno so se njihovi prebivalci pripravljani poistovetiti s t.i. "evropskim državljanstvom" (*european citizenship*). Analize pokažejo, da so bili ti narodi (predvsem CEE kandidatke iz luksemburške skupine) – razen v obdobju komunizma v prejšnjem stoletju – skozi vso svojo zgodovino v samem centru Evrope – geografsko, ekonomsko in politično. V nasprotju s splošnim prepričanjem zahodne Evrope, da gre za zaostalo in odmaknjeno regijo, se prebivalci držav kandidatk bolj dojemajo kot ljudje "centralne" in ne "vzhodne" Evrope.

Na drugi strani pa so raziskave pokazale, da je situacija na Portugalskem popolnoma drugačna. Kljub geografski legi in zgodovinski odprtosti ter kljub podpori članstvu v EU se večina Portugalcev tudi 15 let po vključitvi ne more poistovetiti s t.i. "skupno evropsko kulturo". Razlog za to lahko iščemo v pomanjkanju skupne preteklosti in povezanosti v prejšnjem stoletju ter v zgodovinskem naslanjanju na kolonije in prekomorske države.

3. GOSPODARSTVO

3.1. Portugalsko gospodarstvo pred EU

Prvi načrti za vključitev Portugalske v ES so se pojavljali že v 60. letih, vendar je bilo njeno sprejetje v Skupnost odloženo za nekaj desetletij. Eden od razlogov za odlog je bila diktatura pod generalom Antoniom Salazarjem v letih 1932-1968, ki je državo izolirala od tedanje Evrope. Njegovo politiko je do 1974. leta nadaljeval Marcelo Caetano.

Zamenjava režima leta 1974 je prinesla precej sprememb. Največji strukturni vpliv je imela dekolonizacija, katere vplivi so se čutili še celo desetletje. Predvsem je prišlo do ukinitve ugodnih trgovinskih odnosov ter izgube poceni surovin, ki so jih uvažali iz Afrike. Na drugi strani se je pojavil velik migracijski tok ljudi iz bivših kolonij (800,000 v letih 1975-76), katerih integracija v družbo se je izkazala za še posebej velik problem (Mateus 2001, str. 103). Pozitiven vpliv dekolonizacije se je pokazal v zmanjšanih izdatkih za obrambo, ko so odpoklicali oborožene sile iz t.i. "afriških vojn".

V letih 1975-76 se je pričela tudi nacionalizacija pomembnih panog, katere namen je bil ustvarjanje novih delovnih mest, višanje plač, nadzor nad cenami in agrarna reforma. V enem letu se je velikost javnega sektorja podvojila, kar je pomenilo nastanek enega največjih javnih sektorjev v Zahodni Evropi¹. Ustanavljanje državnih monopolov je zaviralo delovanje tržnih sil. Velik javni sektor je povzročil porast javnih izdatkov, ki so jih pokrivali iz rezerv tujih valut in tujih kreditov, kar je povzročilo tudi porast javnega dolga². Poleg tega je v 1970-tih prišlo do porasta realnih plač, ekspanzivne denarne politike in zadolževanja javnega sektorja pri bankah, posledica česar je bila povečana inflacija (glej Tabelo 1 v Prilogi).

V decembru 1975 je bil predstavljen *Državni rekonstrukcijski načrt*, katerega namen je bil nadzor potrošnje, stimulacija proizvodnje, povišanje davkov in privabljanje tujega kapitala. Po posojilu IMF leta 1977 se je v državi začela gospodarska rast (glej Tabelo 2 v Prilogi), deficit bilance tekočih transakcij je bil leta 1979 že v ravnovesju (glej Tabelo 3 v Prilogi), industrijska proizvodnja je rasla, izvoz se je povečeval, realne plače so se znižale, k izboljšanju stanja je pripomogla tudi izboljššan svetovni gospodarski položaj.

---

¹ Pod državni nadzor so prišle banke in zavarovalnice, jeklarska, tobačna in papirna industrija, pivovarne ter podjetja javnega transporta.

² Od 19% BDP v letu 1973 na 80% v 1987 (Fresneda, 2001).

Na začetku 80. let so se pričeli izvajati novi ukrepi, ki so se osredotočili na spodbude privatnemu sektorju. Zaradi ekspanzije, ki se je ponovno financirala s tujim izposojanjem, se je spet povečal deficit v plačilni bilanci³, javni dolg pa je v 1982 narasel na 50% BDP (glej Tabela 4 v Prilogi). Kljub poskusom stabilizacije pa so se še enkrat pokazale strukturne pomanjkljivosti portugalskega gospodarstva. V letih 1983-85 je prišlo do devalvacije escuda, kombinirane z omejevanjem kreditiranja, kar je zmanjšalo investicije, domače povpraševanje in realne plače. Posledično so podjetja začela izvažati na tuje trge, kar se je pokazalo tudi v plačilni bilanci, kjer je bil prvi presežek tekočega računa zabeležen v letu 1985, to pa je končno privabilo tudi tuje investicije.

Kot je razvidno iz Tabele 2 v prilogi, je bila rast BDP per capita do leta 1973 višja kot povprečje v EU-12, v letu 1974-75 pa se je zmanjšala. Natančno povezavo med gospodarsko rastjo in politično nestabilnostjo je težko opredeliti, saj so na splošno gospodarsko stanje vplivali tudi zunanji šoki, kot npr. naftna kriza. Po tem letu je bila gospodarska rast do vključitve v ES nestabilna, čeprav še vedno višja od povprečja EU-12. Medtem ko je Portugalska leta 1977 dosegala le 41,9% BDP per capita po pariteti kupne moči povprečja EU, je bil ob priključitvi ta delež že 53% (Survey: Portugal, 2000).

3.2. Slovensko gospodarstvo

Slovenija in Evropska unija sta bili dejavni trgovinski partnerici že v času, ko je bila Slovenija še federativna enota nekdanje Jugoslavije. Jugoslavija je z Evropskimi skupnostmi namreč sklenila številne trgovinske sporazume, med njimi leta 1980 tudi sporazum o trgovinskem in ekonomskem sodelovanju.

Po razglasitvi neodvisnosti junija 1991 se je slovensko gospodarstvo znašlo v nezavidljivem položaju – trg se je zmanjšal z dotedanjih 22 milijonov potrošnikov na samo dva milijona. V celotni blagovni prodaji preko meja Slovenije (tujina in jugoslovanske republike) je še leta 1989 znašal delež območja nekdanje SFRJ več kot 60%, nato pa je v nekaj letih padel na 10%. Mnoga slovenska podjetja, predvsem predelovalna, so se znašla v krizi (Krašovec, 2002). Razpad Jugoslavije, Sovjetske zveze ter tranzicijska kriza na območju CEE so povzročili, da je bila slovenska industrijska proizvodnja že leta 1991 za četrtno nižja kot v drugi polovici 80-tih. Leta 1992 je industrija dosegala le dve tretjini proizvodnje iz leta 1988.

Poleg odpuščanja delavcev so v mnogih podjetjih začeli ukinjati tudi R&R oddelke, kar je imelo dolgoročno škodljive posledice. S problemi so se soočali tudi v storitvenih dejavnostih, še posebej tistih, ki so svoje prihodke ustvarjale z mednarodno menjavo storitev (npr. turizem). Nekatere slovenske bančne ustanove so zapadle v veliko krizo. Število registriranih brezposelnih se je povečalo skoraj za štirikrat⁴. Znižanje življenjske ravni in povečanje socialnih razlik sta bila razlog za val stavk, ki je vrh dosegel leta 1992, ko je bilo kar 200 večjih stavk, s povprečno 400 stavkajočimi delavci in trajanjem po 2 do 3 dni. Množične

---

³ Od 69.179 mio escudov (1980) do 276.463 mio escudov (1982) (Balança de pagamentos..., 2002).

⁴ Od 28.000 v 1989 do 130.000 v 1993 (Krašovec, 2002).

predčasne upokojitve, podpore nezaposlenim in druge socialne dajatve so močno obremenile javne finance.

BDP je po letu 1989 samo upadal, najbolj v letih 1991 in 1992 (kumulativno 14% v teh dveh letih) (glej Tabelo 5 v Prilogi). Poleg tega se je še vedno nadaljevala zelo visoka stopnja inflacije (115% v letu 1991) (glej Tabelo 6 v Prilogi). Preobrat v rasti BDP se je zgodil leta 1993, predvsem na podlagi domačega povpraševanja, ki se je povečalo zaradi rasti plač, pokojnin in socialnih izdatkov. Povprečna rast BDP je bila 4% v letih 1995-1999. Slovenija ima trenutno najvišji BDP per capita med tranzicijskimi gospodarstvi in je zelo blizu tistemu, ki ga imata Grčija in Portugalska (Krašovec, 2002). Kljub temu, da je bila gospodarska rast po letu 1992 relativno stabilna, so stopnje dinamike prenizke, da bi se razvojni zaostanek Slovenije za državami članicami EU bistveno zmanjšal. V letu 2000 je po podatkih EUROSTAT-a dosegla 69% BDP *per capita* povprečja EU (Eurostat yearbook 2002, str. 5).

Z dobrimi gospodarskimi kazalci ima Slovenija precej dobre možnosti za potencialno priključitev k EU v letu 2004. Največje kritike zadevajo njeno stališče do tujega lastništva. Slovenska ustava iz leta 1991 je tuje lastništvo prepovedovala, vendar je RS zaradi pritiskov EU zakon spremenila. S prepovedjo je Slovenija zamudila pomembne priložnosti v smislu učinkovitosti in konkurenčnosti. Ima tudi najmanjši delež NTI med državami kandidatkami (glej Tabelo 7 v Prilogi) (Knoll et al., 2000). Oblast je začela z vzpodbudami za privabljanje NTI, vendar je njihova rast zaradi majhnega trga in preteklega stališča do njih manjša, kot bi lahko bila. Privatizacija je precej razpršila lastništvo med državnimi institucijami, investicijskimi skladi, managerji in zaposlenimi, vendar se je izkazalo, da so vsi akterji precej pasivni do politik v podjetjih, zato je njihovo prestrukturiranje potekalo počasi, vodenje pa se ni radikalneje spremenilo.

Pričakovanje članstva v EU je precej močna vzpodbuda za reforme na gospodarskem področju. Tradicionalna močna kultura konsenza v družbi je prinesla Sloveniji politično stabilnost, hkrati pa jo je izpostavila mednarodni kritiki zaradi počasnosti v procesu odločanja. Zaostanki se pojavljajo pri davčni reformi (npr. DDV), privatizaciji bank in pokojninski reformi. Izigibanje plačevanju davkov še vedno predstavlja velik problem, saj "siva ekonomija" po ocenah predstavlja kar 20% BDP (Knoll et al., 2000).

Centralna banka je uspešno omejila inflacijo, kljub temu pa je ta še vedno precej višja kot v gospodarstvih EU, poleg tega se povečuje proračunski deficit. Izziv, ki čaka Slovenijo v naslednjih letih, je, kako pripeljati slovensko monetarno in fiskalno politiko na raven evropske brez zmanjšanja gospodarske rasti.

V letu 2000 je izvoz Slovenije v ES znašal 6,3 milijarde €, izvoz ES v Slovenijo pa 8,1 milijarde €. Izvoz Slovenije v EU je leta 2000 predstavljal 64% vsega njenega izvoza in uvoz iz EU 68% vsega uvoza. Druge države naslednice nekdanje Jugoslavije so v letu 2000 predstavljale 16 % izvoza in 6% uvoza (Poročilo Evropske..., 2002, str. 36).

4. PROCES PRIDRUŽEVANJA EU

4.1. Portugalsko pridruženje EU

Preveč preprosto bi bilo obravnavati leto 1974 kot tisto prelomnico, ko je Portugalska opustila svojo navezanost na kolonije in se obrnila k Evropi. Te težnje so bile prisotne že med diktaturo, ki je spodbujala povezave med Portugalsko in njenimi kontinentalnimi sosedami. V tistem obdobju je Portugalska sodelovala v *Organizaciji za Evropsko Ekonomsko Sodelovanje* (OEEC), *Evropsko Plačilno Unijo* (EPU) in *Evropskimi Monetarnimi Sporazumi* (EMA). Pomembnost trga Velike Britanije jo je prisilila, da je leta 1960 postala ustanovni član organizacije EFTA. Leta 1976 je postala članica *Sveta Evrope*.

Kljub pričakovanjem, da bo portugalsko gospodarstvo podprlo vključevanje v EU, so bile težnje po ohranitvi navezanosti na afriške kolonije prisotne skozi vsa 70. leta. Marca 1977 je Portugalska končno zaprosila za članstvo v EEC. V članstvo je bila tako rekoč prisiljena, ko je glavni trgovinski partner, Anglija, postala član EU v 1973. Zelo močni so bili tudi politični razlogi, saj se je v članstvu videlo edino možnost za ohranitev pluralistične demokracije.

Prvotni načrt je bil, da bi se Portugalska, Španija in Grčija Evropski uniji pridružile sočasno leta 1981. Svetovna gospodarska recesija in problemi znotraj ES-9 (proračunske težave in reforma CAP) so povzročile, da se je pozornost preusmerila proč od širitve. Poleg tega so nekatere članice zavirale proces zaradi lastnih ekonomskih interesov (npr. Francija – vino, sadje...). Severne države so izrazile tudi zaskrbljenost, da bi južne države⁵ pridobile preveliko moč. Prav tako je bilo pod vprašajem doseganje konsenza med dvanajstimi članicami. Nenazadnje so nove članice predstavljale dodaten pritisk na proračun Skupnosti.

Portugalska se je zavedala, da se države ES bojijo posledic širitve (predvsem je šlo tu za velikost in pomembnost španskega kmetijstva), zato je zahtevala, da se pogajanja za članstvo izvajajo ločeno. To se je tudi zgodilo, vendar so bila v praksi pogajanja medsebojno povezana, kar se dogaja tudi pri sedANJI širitvi. Posebej močna nasprotnica širitve je bila Francija, ki je v Španiji videla neposredno tekmico na področju kmetijskih izdelkov. Na drugi strani je Velika Britanija, že tradicionalna zaveznica Portugalske, širitev podpirala in šla celo tako daleč, da je Margaret Thatcher leta 1981 izjavila, da bi se lahko Portugalska pridružila samostojno že v 1984 (Manuel, Royo, 2001, str. 19).

Portugalska javnost je sčasoma izoblikovala precej pozitiven odnos do članstva v Uniji. Podpora je narasla od 28% v letu 1984 do skoraj 70% v letu 1986. Konsenz v političnih krogih je pomenil, da večjih nasprotovanj pridružitvi ni bilo. Po relativni nezainteresiranosti in počasnem izvajanju reform v 70-tih so pogajanja dobila nov zagon po izvolitvi Maria Soaresa (1983), ki je bil zelo naklonjen vključevanju, za premiera. Istega leta je v ES prišlo do sklepa, da do širjenja ne more priti, dokler se ne uredijo notranje razmere v ES.

---

⁵ Oznaka južne države v tem primeru pomeni Grčijo, Italijo, Francijo, Španijo in Portugalsko.

Ko je Portugalska pričela s pogajanjem, se je izkazalo, da se bo morala soočiti z mnogimi problemi. Gospodarstvo je bilo nezadostno razvito za spopad z močno konkurenco iz industrijsko bolj razvitih držav. Portugalska je bila periferna država, kjer so se proizvajalci soočali z visokimi stroški transporta in distribucije, razen tega so državo pestili problemi na področju izobrazbe, tehnologije in infrastrukture. Razvitejše države ES so na Portugalsko gledale pogosto kot na trg za nekvalitetno, poceni blago. V političnem kontekstu je bila prisotna velika nestabilnost institucij, ustanovljenih v obdobju tranzicije.

Pogajanja, ki so se začela 1978, so bila zaključena leta 1985, ko je bil tudi podpisan pristopni sporazum, in januarja 1986 je Portugalska postala članica ES (Glej Tabela 8 v Prilogi).

4.2. Upravljanje in koordinacija portugalskih pristopnih pogajanj

Organi, ki so sestavljali sistem pogajanj in sodelovanja med ministrstvi v sedemletnem obdobju pogajanj, so bili:

- *Svet za Evropske Integracije (CIE - Comissão da Integração Europeia)*. Svet je bil zadolžen za redno koordinacijo med ministrstvi, ki jih je priključevanje direktno zadevalo⁶.
- *Sekretariat za Evropske Integracije (SIE - Secretaria da integração Europeia)*. Izvajal je tehnično in administrativno koordinacijo dela CIE in pripravljaval navodila.
- *Kabineti za evropske zadeve* so obstajali v vseh ministrstvih, ki so sodelovala v CIE. Ti kabineti so bili odgovorni za koordinacijo vseh zadev, povezanih z ES, znotraj posameznih ministrstev.
- *Skupina stalnih delegatov*, ki je skrbelo za sodelovanje med CIE in ministrstvi ali drugimi telesi, ki v Svetu niso neposredno sodelovala (Javna uprava, Notranje zadeve, Izobraževanje in znanost, Informiranje in Centralna banka (*Banco de Portugal*)).
- *Portugalska misija pri ES*, ki je bila oddelek Ministrstva za zunanje zadeve in je zastopala Portugalsko v pogajanjih. Iztočnice za pogajanja je dobivala iz *Ministrstva za zunanje zadeve* glede splošnih zadev v zunanji politiki in od predsednika CIE za zadeve, ki so bile neposredno povezane s postopkom pogajanj.
- *Svetovalni svet*, ki je imel nalogo svetovanja socialnim partnerjem in je bil sestavljen iz predstavnikov organizacij delavcev, delodajalcev, kooperativnega sektorja ter majhnih in srednje velikih podjetij.

Po vključitvi so se vse zadeve v zvezi z ES prenesle na Ministrstvo za zunanje zadeve. CIE je nadomestila CICE - *Medministrska komisija za evropske skupnosti*. Svet ministrov je obdržal svojo vlogo. Sekretariat za Evropsko Integracijo se je preimenoval v *Sekretariat za evropske zadeve* in je bil priključen Ministrstvu za zunanje zadeve. V CICE so bili vključeni tudi predstavniki ministrstev, ki so poprej spadala v skupino stalnih delegatov (le-ta je prenehal z delovanjem). SIE se je preimenovala v *Splošno Direkcijo za Evropske Skupnosti (DGCE⁷)*.

---

⁶ Ta ministrstva so v tistem času bila Ministrstvo za industrijo, trgovino, kmetijstvo, javna dela, načrtovanje, zaposlovanje, socialne zadeve, finance, pravosodje, zunanje zadeve in za avtonomni regiji Azori in Madeira. Svet se je sestajal enkrat tedensko in je vzpostavljaval direktive za delovanje v procesu pogajanj.

⁷ DGCE – Direcção general da Comunidade Europeia.

Tudi ta spada pod Ministrstvo za zunanje zadeve. To ministrstvo lahko daje navodila za delovanje stalni skupini predstavnikov v Bruslju, seveda po posvetovanjih z ustreznimi ministrstvi.

Največji vpliv v pristopnih pogajanjih je imela pogajalska skupina v Lizboni, čeprav je pomembno vlogo imela tudi misija v Bruslju (ta je bila kasneje zamenjana z stalno skupino predstavnikov), ki je povezovala Svet (organ, ki v pogajanjih predstavlja Unijo) in Lizbono. Število pogajalcev je bilo zelo omejeno – ne več kot 15 v katerikoli fazi pogajalskega procesa, da ne bi bilo težav pri doseganju usklajenosti delovanja. Člani pogajalske skupine so bili šefi kabinetov in člani skupine stalnih delegatov.

Ambasador, predstavnik misije v Bruslju, je s predsednikom CIE neposredno sodeloval in je prav tako imel zelo omejeno število sodelavcev (10). Majhno število je omogočalo, da so se člani tudi pri neformalnih pogovorih držali stališč, določenih v Lizboni. Kljub menjavi vlad je pogajalska skupina ostala večinoma nespremenjena in je uživala veliko podporo v vladni politiki v vseh obdobjih, kar je tudi vodilo k tako uspešnemu zaključku pogajanj.

4.3. Slovensko pridruževanje EU

Pregled starejših raziskav pokaže, da je bila naklonjenost vključevanju v evropske integracije pretežnega dela prebivalstva Slovenije (več kot dve tretjini) očitna že pred osamosvojitvijo (glej Graf 1 v Prilogi).

Slovenija je v bivši Jugoslaviji predstavljala najbolj razvito republiko in je ob osamosvojitvi že imela relativno prosperitetno gospodarstvo in močne povezave z Zahodom. Vse od osamosvojitve je članstvo Slovenije v Evropski uniji pglavitni cilj zunanje politike. Slovenija aktivno spodbuja trgovino z Zahodom in integracije v zahodnoevropske in transatlantske institucije. Sedanja situacija v Sloveniji kaže na gospodarski razvoj in stabilnost. Slovenija je ustanovna članica *WTO*, članica *CEFTA*, sodeluje v *Iniciativih za kooperacijo v jugovzhodni Evropi*, *Centralnoevropski iniciativih* ter drugih organizacijah.

Države članice EU so Slovenijo uradno priznale 15. januarja 1992 in 13. aprila istega leta z njo vzpostavile diplomatske odnose. Trgovanje med Slovenijo in EU je bilo urejeno na osnovi letnih preferencialnih trgovinskih sporazumov. Obseg trgovanja med Slovenijo in Unijo se je vztrajno večal in trenutno presega dve tretjini celotnih slovenskih trgovinskih tokov (glej Tabela 10 v Prilogi).

Leta 1992 se je Slovenija vključila v program PHARE. Leta 1993 je stopil v veljavo *Sporazum o sodelovanju med Slovenijo in EU*, s čimer so bili vzpostavljeni formalni pogoji za tesnejše gospodarske odnose. *Evropski sporazum* med EU in Slovenijo je bil podpisan 10. junija 1996 v Luksemburgu, potem ko sta obe strani dosegli dogovor o nepremičninski zakonodaji. V procesu ratifikacije *Evropskega sporazuma* med EU in Slovenijo je 1. januarja 1997 stopil v veljavo začasni sporazum, ki je obsegal vsa določila Evropskega sporazuma,

povezana s trgovino. Evropski sporazum, ki je v veljavi od 1. februarja 1999, je pravna osnova odnosov med Slovenijo in EU⁸.

Slovenija je za članstvo v Uniji zaprosila 10. junija 1996, ko je podpisala Evropski sporazum. Uradna pristopna pogajanja so se začela 31. marca 1998 s prvo pristopno konferenco (Glej Tabela 9 v Prilogi).

Na osnovi pregleda in ocene sposobnosti izvajanja evropskega pravnega reda je Slovenija pripravila svoja pogajalska izhodišča, ki jih je posredovala svetu EU in evropski Komisiji. Slovenska vlada je za pristopna pogajanja imenovala ožjo pogajalsko skupino, sestavljeno iz 10 članov, ki jih vodi vodja ožje pogajalske skupine. Od začetka pogajanj marca 1998 je Slovenija sodelovala v devetih krogih ministrskih pogajanj, na katerih je začasno zaprla 26 poglavij⁹, za ostala poglavja se pogajanja nadaljujejo¹⁰. Kot ciljni datum, ko naj bi bila pripravljena za članstvo, je določila 1. januar 2003.

Kljub dobremu položaju med kandidatkami je možno, da se bo Slovenija pomaknila po lestvici navzdol, če ne bo agresivno izvajala potrebnih reform, na kar je bilo tudi večkrat ostro opozorjeno v raznih dokumentih iz Bruslja. Slovenijo skrbijo tudi stroški priprave na vključitev, ki bi po ocenah lahko znašali do 4% BDP. Kljub temu je politična podpora vključevanju zelo močna, podprta z zavedanjem, da je večina reform, ki jih zahteva Bruselj, nujna, ne glede na ambicije, ki jih ima Slovenija v EU.

V medijih so teme, povezane s slovenskim približevanjem Evropski uniji, večinoma pozitivno predstavljene. Mediji predvsem spremljajo politične teme, gospodarske in druge teme pa so skromneje zastopane. Med mnenjskimi voditelji prav tako prevladuje konsenz o koristnih učinkih vključenosti v EU. Kot najpomembnejši cilji so izpostavljeni gospodarska stabilnost, razvoj in vključevanje v mednarodne integracije. Naklonjenost EU je dokaj realistična, saj ne pomeni posplošenega navduševanja nad EU, pač pa gre pri večini za "izračun", da so koristi večje kot izgube. Med alternativami velja največja naklonjenost regionalnim povezavam. Med razlogi za priključitev izstopajo gospodarski razlogi, odprtost ter politično-varnostni razlogi. Po drugi strani je zelo prisoten tudi argument, da glede vstopanja v EU za Slovenijo preprosto ni druge alternative. Največji pomisleki, ki se pojavljajo v družbi, se nanašajo na gospodarsko (ne)pripravljenost za vstop, na kmetijstvo, izgubo narodne identitete in dela suverenosti (Stališča Slovencev o vključevanju..., 1997).

Ko bodo zaključena pogajanja in bo Slovenija izpolnila vse svoje obveznosti (uskladitev zakonodaje z evropskim pravnim redom in upravna usposobljenost za njegovo izvajanje), bo Slovenija z EU podpisala *Pogodbo o pristopu*, ki ima status mednarodne pogodbe. Na strani

---

⁸ Dokument ureja odnose na področju trgovine, političnega dialoga, usklajevanja zakonodaje, tehnične in finančne pomoči skupnosti ter na številnih drugih področjih sodelovanja.

⁹ Aprila 2002 so imele države kandidatke zaprto naslednje število poglavij: Ciper 27, Litva in Slovenija 26, Češka 25, Estonija, Madžarska, Latvija in Slovaška 24, Poljska 23, Malta 21, Bolgarija 17 in Romunija 11 (vir: Mašanović, 2002a, str. 14).

¹⁰ Na dan 26.5.2002 so bila odprta še naslednja poglavja: Kmetijstvo, Regionalna politika in koordinacija strukturnih skladov, Financiranje in proračun ter Institucije.

EU morajo pogodbo ratificirati tudi parlamenti vseh držav članic EU. Soglasje k pogodbi morata dati tudi Svet in Evropski parlament.

Za vstop v Evropsko unijo bomo prebivalci Slovenije odločali na referendumu. Javno mnenje za pristop Slovenije k EU je pozitivno, za priključitev bi po raziskavah aprila 2002 glasovalo 53,8% volivcev (Glej Tabela 11 v Prilogi). Po uspešnem referendumu, podpisu in ratifikaciji *Pogodbe o pristopu* bo Slovenija postala polnopravna članica Evropske unije.

4.4. Upravljanje in koordinacija slovenskih pristopnih pogajanj

Organi, ki sodelujejo pri slovenskem približevanju EU, so¹¹:

- *Služba vlade za evropske zadeve*. SVEZ vodi in usklajuje celotni proces vključevanja Slovenije v Evropsko unijo na ravni slovenske državne uprave.
- *Ožja pogajalska skupina RS za pristop k EU*. Skupina vodi, nadzoruje in usklajuje delo pri pogajanjih za vstop Slovenije v Evropsko unijo. Člani pogajalske skupine sodelujejo pri pripravi pogajalskih izhodišč in so zadolženi za pogajanja na 31 pogajalskih področjih, na katera je razdeljen pravni red Evropske skupnosti.
- *Delovne skupine*. 31 delovnih skupin sestavljajo vodje in člani, ki so predstavniki posameznih ministrstev ter predstavniki delodajalcev in delojemalcev. Delovne skupine skupaj z ožjo pogajalsko skupino, po potrebi tudi z zunanjimi strokovnjaki in neodvisnimi institucijami, pripravljajo pogajalska izhodišča in druge podlage za pogajanja na določenem področju.
- *Agencija RS za regionalni razvoj*. Agencija je zadolžena za koordinacijo in izvajanje razvojnih in pospeševalnih nalog na področju regionalne politike, hkrati pa sodeluje pri prilagajanju sistema regionalne politike zahtevam Evropske unije.
- *Delegacija evropske komisije v RS*. Delegacija je uradni zastopnik evropske komisije. Glavna naloga delegacije je krepitev celotnih odnosov med EU in Slovenijo, pospeševanje izvajanja Evropskega sporazuma in pomoč pri slovenskem približevanju Evropski uniji.
- *Gospodarska zbornica Slovenije - Oddelek za evropske zadeve* je bil ustanovljen z namenom pomagati slovenskemu gospodarstvu na poti v Evropsko unijo. Oddelek se ukvarja s koordinacijo dejavnosti na področju Evropske unije in s pripravami pogajalskih izhodišč, hkrati pa gospodarstvo oskrbuje z informacijami o ključnih zahtevah in spremembah, ki jih prinaša vključevanje v Unijo.

Poleg teh organov za informacije o EU skrbijo še:

- *Mreža Euro Info Centrov*, ki so poslovno-informacijska in svetovalna središča, namenjena predvsem malim in srednjim podjetjem, ki iščejo pomoč pri vstopu na zahodni trg. Poleg poslovnih informacij ponujajo tudi informacije o programih in projektih EU, zakonodaji in evropskih standardih kot tudi splošne informacije o Evropski uniji.

---

¹¹ glej Diagram 1 v Prilogi

- *Urad vlade za informiranje - Sektor za evropske zadeve* je nosilec programa obveščanja slovenske javnosti o vključevanju Slovenije v Evropsko unijo. Z njim želi Vlada RS prispevati k obveščenosti domače javnosti o Evropski uniji ter o spremembah, ki jih bo Sloveniji prineslo članstvo.
- *Center Evropa* je informacijski center Delegacije evropske komisije v Sloveniji, ki je nastal v okviru komunikacijskega programa obveščanja slovenske javnosti o EU.
- *Evropski dokumentacijski center* prejema in nudi v uporabo celovito dokumentacijo o odločitvah institucij in organov Evropske unije ter raznih drugih institucij, statističnih uradov in nacionalnih bank držav centralne in vzhodne Evrope.

Delovne skupine po obravnavi usklajenosti zakonodaje in razmer pripravijo izhodišča za posamezna področja. Pri pripravi izhodišč lahko sodelujejo tudi zunanji strokovnjaki. Ko pristojni ministri odobrijo določen osnutek, lahko svoje predloge prispevajo tudi druge interesne skupine (Pogajalska izhodišča..., 2000, str. 9).

Delovna skupina predloži osnutek ožji pogajalski skupini. Skupaj nato pripravita predlog pogajalskega izhodišča. Delovna skupina je zadolžena za vsebinske zadeve, medtem ko se ožja pogajalska skupina ukvarja z bolj tehničnimi zahtevami, skrbi za uravnoteženost zahtev z vseh področij ter opozarja na morebitne vsebinske pomanjkljivosti. Pri osnutkih, kjer je potrebno sodelovanje med ministrstvi, se skliče t.i. *evropski kolegij vlade*. S skupino sodeluje tudi *Misija RS pri EU*. Na podlagi *Zakona o zunanjih zadevah* vlada posreduje oblikovana pogajalska izhodišča v obravnavo državnemu zboru. Potrdi jih *Odbor za mednarodne odnose*.

5. REFORME IN PRILAGODITVE NA POTI V RAZŠIRJENO EU

EU se bo morala soočiti z mnogimi dopolnitvami in spremembami, pomembne bodo predvsem prilagoditve v *Skupni kmetijski politiki* in *Strukturnih skladih*.

5.1. V Sloveniji

V nasprotju s spremembami sistema v EU, kjer gre le za prilagajanje, je potrebno v kandidatkah pričeti z globljimi spremembami in prestrukturiranjem. Pri njih gre za reforme v administraciji in finančnih sistemih, kmetijstvu, sistemu socialne varnosti, za ukinitvev programov pomoči, ki vplivajo na pojav neloyalne konkurence, in za prestrukturiranje birokratskih zahtev, ki zavirajo pojav privatne iniciative.

Nefleksibilna birokracija in pomanjkanje odprtosti sta v preteklosti tudi v Sloveniji preprečevala produktivno izrabo virov in zavirala razvoj gospodarstva. Človeški viri so bili pogosto nezadostno ali neustrezno izkoriščeni, saj jim družbeni sistem ni ponujal zadostnih priložnosti ali pa jih je na silo zadrževal v panogah, ki niso dejansko ustrezale potrebam domačih ali tujih trgov. Mednarodno trgovanje je bilo zavirano, saj so gospodarstva zasledovala samozadostnost. Partnerji v mednarodni trgovini (za Slovenijo tudi republike bivše Jugoslavije) so prihajali predvsem iz držav, ki so zasledovale cilje, ki niso bili rezultat

normalnega delovanja tržnih sil, ampak predvsem odločitev državnih politik (Krašovec, 2002).

Slovenija trenutno ustreza kopenhavskim merilom o delovanju tržnega gospodarstva, še vedno pa je treba izvesti nekatere reforme. Slovensko gospodarstvo in država sta se morala po osamosvojitvi spopasti s preходом iz socialistične v tržno ekonomijo ter preходом iz regionalnega v nacionalno gospodarstvo. Velike strukturne spremembe pa čakajo Slovenijo tudi zaradi vedno večje potrebe po prilagajanju tujim trgov in izzivom globalizacije. Mnenje EU je sicer, da Slovenija v primerjavi z nekaterimi drugimi CEE državami dobro napreduje, vendar razvoj še vedno bremeni previsoka inflacija in proračunski deficit (glej Tabela 12 v Prilogi). Uskladitev monetarne in fiskalne politike z zahodnoevropskimi, ne da bi prišlo do upočasnitve gospodarske rasti, bo naslednji izziv ustreznih institucij v Sloveniji.

5.2. Na Portugalskem

Portugalska se je pred pristopom soočila predvsem z dvema večjima težavama, ki ju je rešila na sledeči način:

- *Izbira partnerjev v procesu povezovanja s tujino:*

Kot stara kolonialna velesila je bila Portugalska tradicionalno navezana na svoje kolonije v Afriki in Braziliji. Proevropsko naravnana javnost se je od 50. let dalje morala soočati z močnim nasprotovanjem tistih, ki so menili, da prihodnost države leži na še močnejšem povezovanju teh neevropskih dežel in ustvarjanju novega gospodarskega področja. V tem primeru bi šlo za povezovanje med državami, ki so bile pretežno proizvajalke surovin, in državo, proizvajalko industrijskih proizvodov z nizko dodano vrednostjo. Možnosti za učinkovito razporeditev in uporabo proizvodnih faktorjev (ki so že bili zaposleni v nizko produktivnih sektorjih) bi bile v tem primeru skoraj nične. Pozitivne posledice za portugalsko gospodarstvo bi se lahko pokazale le, če bi prišlo do klasičnega modela kolonialnega izkoriščanja, kar pa v razmerah z naraščajočo stopnjo demokratizacije v svetu ni bilo posebej verjetno.

V nasprotju s kolonialnimi težnjami na Portugalskem je povezovanju z državami jugovzhodne Evrope v Sloveniji naklonjeno le 2,6% javnosti (stališča Slovencev o vključevanju..., 2001).

- *Proces modernizacije:*

V procesu pogajanj se je za mnogo področij zahtevalo čim daljša prehodna obdobja, z razlogom zagotoviti dovolj časa za prestrukturiranje. Vendar so izkušnje pokazale, da je to pogosto le odložilo začetek izvajanja prestrukturiranja (npr. v kmetijstvu) in da so tista področja, kjer je bila Portugalska prisiljena uvesti takojšnje spremembe, prinesla precej boljše rezultate.

Manevrski prostor držav kandidat v pristopnih pogajanjih je, enako kot je bil v portugalskem primeru, relativno omejen. Razen v posebnih primerih pogajanja zadevajo le trajanje in pogoje tranzicijskih ukrepov in začasnih izjem, ki zadevajo uporabo sporazumov v praksi.

Najpomembnejši rezultat portugalskih pogajanj je bil, da so dovoljevala sheme pomoči za določene sektorje in da so pomagala zagotoviti ukrepe, s katerimi je bil *acquis* vpeljan v najboljših možnih pogojih.

6. PRISTOPNA POGAJANJA

6.1. Carinska unija in prost pretok blaga

6.1.1. Portugalska izkušnja

Na tem področju je Slovenija v podobni situaciji kot Portugalska v obdobju pogajanj. Okvir je določen z *ESP*, medtem ko je bil v primeru Portugalske osnova za to področje *Sporazum o prosti trgovini*, podpisan leta 1972, ki je sledil podpisu *Pristopnega sporazuma* s strani Velike Britanije, Danske in Norveške, ki so bile pred tem vse članice EFTE.

Do ustanovitve EFTE je bilo sodelovanje Portugalske v zunanji trgovini zelo omejeno. Portugalska je bila ena od ustanoviteljic tega združenja (podpis *Stockholmskega sporazuma* leta 1959). V 60-tih letih je portugalski izvoz komaj presegal 300 mio \$, kar kaže na omejeno gospodarsko infrastrukturo v državi. Okoli 40% vsega izvoza je bilo namenjenega v evropske države, medtem ko je v bivših kolonijah ta delež znašal okoli 25%. Preostali izvoz je bil bolj ali manj enakomerno porazdeljen med ZDA in ostali svet. Uvoz je presegal izvoz (Álvares, 1999, str. 17). Kolonije so bile uvoznice proizvodov, kot ponudnik le-teh pa so bile manj pomembne. Kljub njihovi omejeni kupni moči so kolonije predstavljale daleč najpomembnejši tuji trg za proizvode z nizko dodano vrednostjo (npr. stroji, kovinski izdelki, vino, ribje konzerve, rozine, pluta, tekstil v manjših količinah).

V času portugalskega polnopravnega članstva v EFTI je bilo napredek zaradi odpiranja mednarodni trgovini opaziti le v tekstilnem sektorju. Kljub formalni odprtosti pa je bilo zelo malo storjenega na področju spodbujanja konkurence, specializacije in razvijanja proizvodnje.

Če se leto 1959/60 označi kot začetek liberalizacije trgovine in odpiranja gospodarstva, se lahko zaključi, da je bilo Portugalski na voljo precej daljše obdobje prilagajanja in učenja, kot je na voljo Sloveniji. Do začetka pristopnih pogajanj je tako Portugalska imela skoraj dvajset let, medtem ko je bilo za Slovenijo to obdobje 7 let. Če pa se za začetek tega procesa vzame obdobje 1974/76, to so leta, ko je bila na Portugalskem uvedena demokracija, je obdobje njenega prilagajanja precej krajše. Upoštevati pa je treba, da so Evropski sporazumi, ki so v veljavi v Sloveniji, relativno bolj zahtevni kot portugalski FTA, kar predstavlja določeno prednost glede na stanje v teh dveh državah na začetku pogajanj.

6.1.2. Sporazum o prosti trgovini med Portugalsko in EEC

Osnovo carinske unije predstavlja del *Rimskega sporazuma*, ki je posvečen prostemu pretoku blaga (členi 9-39) in ki obravnava ukinitvev količinskih uvoznih ovir med državami članicami in vzpostavitev skupne carinske tarife.

Osnovo za carinsko unijo je na Portugalskem predstavljal *Sporazum o prosti trgovini* (1972), ki je bil le dopolnjen z dodatnimi protokoli, s katerimi so za določene proizvode uveljavili prehodna obdobja. Ukinitvev carin je potekala s pomočjo osmih zaporednih zmanjšanj, in sicer po 10% letno, razen v tretjem, sedmem in osmem letu, ko so bila zmanjšanja 15%. Uvozne količinske omejitve so bile odpravljene ob pristopu k EU. Rok za odpravo državnih monopolov je bil 7 let (Šporar, 1993, str. 24).

Avtomobilska industrija je bila deležna posebne obravnave, saj je bil razvoj samostojnega avtomobilskega sektorja eden od glavnih ciljev portugalske industrijske politike v tistem času. Uvoz avtomobilov je bil strogo omejen že pred podpisom FTA, medtem ko je bil uvoz avtomobilskih delov pogojen z minimalno stopnjo nacionalne vključenosti. Uvoz avtomobilskih delov za kasnejšo montažo pa je bil pogojen z višino investicij podjetja na Portugalskem in višino njegovega izvoza (Álvares, 1999, str. 18).

Prav tako je bilo kritično področje **tekstilnega sektorja**, ki je predstavljal več kot 40% industrijskega outputa v državi in 33% izvoza (Manuel, Royo, 2001, str. 18). Na tem področju je morala Portugalska v prehodnem obdobju sprejeti sistem plafonov, ki so omogočali EU, da je uvedla dajatve, če je portugalski izvoz presegel določeno količino. Režim količinskih omejitev je nadomestil netransparenten sistem samoomejevanja izvoza, ki ga je pred tem sprejela Portugalska skupaj z ostalimi preferencialnimi državami zunaj režima GATT. Sistem količinskih omejitev je bil uradno predviden za petletno obdobje po vstopu v EU, čeprav ni imel praktičnih posledic. Ob težnjah po obnovitvi Multifibre Agreement v letu 1978 je položaj nekaterih držav EU postal precej bolj liberalen, kar je imelo pozitivne posledice za tretje države, za Portugalsko pa negativne. Po posredovanju portugalskih delegatov v Bruslju je bilo določeno, da se sporazum o količinskih omejitvah v praksi ne uporablja.

Portugalski je bila po zaključku *Urugvajskega kroga* pogajanj za restrukturiranje tekstilnega sektorja nakazana tudi pomoč v višini 400 milijonov ECU. Znotraj procesa prestrukturiranja so lahko portugalska podjetja tekstilnega sektorja zaprosila tudi za posojila *European Investment Bank*, dodeljene pa so jim bile tudi subvencije za poplačilo obresti (100 mio ECU) za obdobje šestih let.

Uskladitev zakonodaje s tega področja je poleg administrativnega predstavljala tudi družben problem, saj je bilo potrebno izkoreniniti navajenost na državne intervencije, protekcionizem in arbitraže. Edina dopustna regulativa države s tega področja je povezana z varstvom okolja in/ali potrošnikov oz. je intervencija možna le, če gre za ukrepe, ki preprečujejo nekonkurenčno stanje na državnem trgu. Kljub majhnemu številu začasnih izvzemov se večji problemi na tem področju niso pojavljali, kar je vzpodbuden znak tudi za Slovenijo.

6.1.3. Prost pretok blaga in Slovenija

Osnova za pogajanja Slovenije je *ESP*, ki predstavlja razširjene trgovinske sporazume, sprejete med Slovenijo in državami članicami EU. Sporazum o sodelovanju med Slovenijo in EEC je bil podpisan in ratificiran leta 1993, od 1.1.1997 pa so v veljavi nova pravila o poreklu blaga s preferencialnim carinskim statusom¹².

S podpisom *Evropskega sporazuma o pridružitvi* junija 1996 in njegovo ratifikacijo julija 1997 je bil sprejet sklep o odpravi vseh carinskih dajatev pri uvozu oz. izvozu industrijskih izdelkov. Za večino izdelkov je bila odprava carin takojšnja, za nekatere pa postopna. Vse carine so bile odpravljene do 1.1.2001. Prav tako so bile odpravljene količinske omejitve in drugi ukrepi z enakim učinkom. Trgovina s tekstilnimi izdelki in izdelki iz jekla je bila urejena z dvema dodatnima protokoloma, ki sta prav tako določala ukinitve carin in podobnih ukrepov. Na področju tekstilnih izdelkov in oblačil se je za nekatere tekstilne izdelke uvedlo nekajletno zviševanje plafonov. Če je bil uvoz višji od plafona, je imela Unija pravico do uvedbe carine (Evropski sporazum..., 1999, str. 59).

RS v pogajanjih na tem področju ni zahtevala pomembnejših prehodnih obdobj oz. izjem, razen na farmacevtskem področju. Gre za petletno prehodno obdobje za preregistracijo zdravil za humano uporabo. Na področju kemikalij je bila sprejeta trajna izjema za prepoved uporabe nekaterih nevarnih snovi (da ne bi prišlo do zniževanja že uveljavljenih zdravstvenih standardov na tem področju). Za lažji prehod RS pričakuje tudi tehnično in finančno pomoč EU.

V *Rednem poročilu EU o napredku Slovenije pri vključevanju v EU za leto 2001* je bilo rečeno, da je zakonodaja na tem področju visoko usklajena s pravnim redom EU. Področje, ki še ostaja odprto, je prevzem sekundarne zakonodaje in nadaljnje vzpostavljanje ustreznih institucij. Komisija je tudi ugotovila, da je potrebno okrepiti nadzor trga. Odpraviti je treba tudi posredne trgovinske ovire, prav tako naj bi se proučili drugi ukrepi, ki lahko ovirajo prosto trgovanje, kot so licence, cenovni režimi... Omenjeno je tudi področje javnih naročil, kjer Komisija kritizira predvsem pristranost in preveliko poudarjanje domačih standardov namesto evropskih. Problem, ki mu je potrebno posvetiti več pozornosti, je tudi implementacija *acquis* v podjetjih.

6.1.4. Carinska unija in Slovenija

Poglavje o carinski uniji je v Sloveniji začasno zaprto. Slovenija in EU sta se obvezali, da od začetka veljavnosti *ESP* ne bosta uvajali novih carin ali zviševali tistih, ki jih uporabljata. Slovenija je imela pravico na tem področju narediti izjemo v obliki povečanih carinskih dajatev, vendar le v mladih gospodarskih sektorjih ali tistih panogah, ki so v fazi prestrukturiranja ali v velikih težavah. Takih ukrepov ni bilo mogoče izvesti v primeru, da so že potekla tri leta od odprave carin ali ukrepov z enakim učinkom. Take carinske dajatve tudi

---

¹² Gre za *Začasni sporazum o trgovini in zadevah v zvezi s trgovino med RS na eni strani ter ES, ECSC in Euratom* (Evropski sporazum..., 1999, 29).

niso smele presegati 25% *ad valorem* in so morale vsebovati preferencialno komponento za izdelke s poreklom iz Skupnosti (Evropski sporazum..., 1999, str. 66).

Leta 2000 je Slovenija spremenila svoj *Zakon o carinskih tarifih*, do leta 2003 pa bo postopoma usklajevala svoje carinske stopnje s stopnjami EU¹³. Za ujemanje z *acquis* je Slovenija sprejela tudi dopolnitve k *Zakonu o carinskih službah* ter uvedla sistem carinskih kvot in izjem. Čeprav je Komisija ocenila prilagajanje tega področja kot ustrezno, je poudarila, da je potrebno nadaljnje delo na več področjih, kot so proste cone, skladiščenje in oprostitve carin (Poročilo Evropske..., 2002, str. 85). Ustreznost usposabljanja zaposlenih in oprema sta le delno zadovoljiva, po mnenju Komisije mora Slovenija predvsem razviti informacijsko tehnologijo za to področje, usposobiti infrastrukturo na meji s Hrvaško in ustrezno oblikovati administrativne postopke.

6.2. Konkurenca in državne pomoči

Pravila, ki urejajo področje konkurence in državne pomoči, so v današnjem času tako rekoč enaka, kot so bila v času portugalskega vključevanja v EU. Gre za pravila, ki obravnavajo fiksiranje cen, omejevanje proizvodnje, delitev trga in dobaviteljev, diskriminacijo med partnerji, izrabo dominantnega položaja, državne pomoči ipd. Državne pomoči so dovoljene le v nekaterih primerih, kot so pomoči manj razvitim regijam, regijam z visoko nezaposlenostjo, pomoči za projekte, ki so v skupnem evropskem interesu, pomoči za zaščito kulturne in naravne dediščine ter pomoči za razvoj določenih panog, če nimajo negativnih učinkov na splošno trgovanje. Bolj zaželeno je, da države namesto državnih pomoči uporabljajo horizontalne ukrepe, ki se nanašajo na regionalne, socialne in okoljevarstvene zadeve.

6.2.1. Portugalska

Oktobra 1971 je bila sprejeta resolucija ES o splošnem sistemu regionalnih pomoči, ki je prepovedovala, da bi pomoči pokrivala katerokoli celotno državo članico (razen Luksemburga, zaradi njegove majhnosti). Ta sistem je bil ob vstopu Portugalske v ES opuščen in država je bila s tega vidika obravnavana kot ena regija.

Čeprav je Portugalska vstopila v pogajanja z željo po mnogih izjemah na tem področju, je na koncu v celoti sprejela *acquis*. Iz izkušenj se vidi, da ta situacija ni zavrla državnega razvoja, ampak se je ta s pomočjo prispevkov iz SF celo pospešil. Deklaracija ES (priključena k pristopnemu aktu) je posebej omenjala člen št. 24 o razvoju kmetijstva in predlagala, da se po zgledu PEDAP podoben program tehnične in finančne pomoči ustanovi tudi za razvoj portugalske industrije (PEDIP - *strateški program za vzpodbudo in modernizacijo portugalske industrije*) (Álvares, 1999, str. 17).

---

¹³ Slovenske carine so trenutno 9% na vse proizvode, 13,7% na kmetijske, 5,9% na ribiške in 8,1% na industrijske proizvode. V EU so primerljive carinske stopnje 6,3%, 16,2%, 12,4%, 3,6%.

Problematično področje v času portugalskih pogajanj je bila **jeklarska industrija**, ki se je takrat urejala v okviru ECSC. V pristopnem aktu se je Portugalska obvezala k prestrukturiranju svoje jeklarske industrije v obdobju 5 let od datuma pristopa (*člen 212*). Po tem protokolu panoga ni bila upravičena do nobene pomoči, razen v primeru, da je bila pomoč v skladu s splošnimi cilji za jeklarsko industrijo znotraj načrta prestrukturiranja. Državne pomoči so bile dovoljene podjetju “*Siderurgica nacional*” (edino podjetje z relevantno velikostjo v sektorju) le v primeru, če so bile namenjene programu prestrukturiranja in če ni šlo za povečanje kapacitet za proizvodnjo izdelkov, katerih trg je bil v upadanju. Portugalska je morala sprejeti tudi količinsko omejitev izvoza za to obdobje (80,000 ton v prvem letu).

Trenutno so državne pomoči nad ravnijo evropskega povprečja in v zadnjem obdobju težijo k zviševanju (glej Tabelo 13 v Prilogi).

6.2.2. Konkurenca in državne pomoči v Sloveniji

ESP ureja konkurenco in državne pomoči v členih 65-69, osnova za to področje pa je *Zakon o preprečevanju omejevanja konkurence*. Na tem področju je RS popolnoma sprejela pravni red EU, poglavje je trenutno zaprto. Posebnih izjem ali prehodnih obdobj RS ni zahtevala (Detajlni pregled..., 2002).

Na stanje tega področja v RS vpliva njena politična preteklost z dodeljevanjem neposrednih finančnih vzpodbud podjetjem na podlagi odločitev, ki niso temeljile na tržnih kriterijih. Nekatera podjetja preusmeritve na trge EU niso mogla uspešno izpeljati, predvsem tista, ki zaradi problemov in izgub še niso privatizirana in so zajeta v državnih programih prestrukturiranja (npr. Slovenske železarnе in nekatera podjetja iz delovno intenzivnih panog). Za dodeljevanje državnih pomoči tem panogam je RS ustanovila posebno *Komisijo za nadzor državnih pomoči* in sprejela programe prestrukturiranja v skladu z zahtevami EU. Zgornja dopustna meja državnih pomoči pri začetnih investicijah naj bi znašala 20% (v območju Ljubljanske Urbane regije) oz. 40% (na področju ostale Slovenije) (Detajlni pregled..., 2002). Celoten znesek državnih pomoči v Sloveniji (kot % BDP) je višji kot v EU, največ pa jih je namenjenih predelovalnim sektorjem (glej Tabelo 14 v Prilogi). Državnih pomoči Slovenija ne bo mogla več zviševati, temveč jih bo morala postopno celo zmanjševati.

Z namenom, da se gospodarstvo prilagodi tržnim razmeram in prosti konkurenci, RS dodeljuje pomoči, med katerimi so nekatere tudi take, ki so v nasprotju s pravnim redom EU (npr. pomoči za redno poslovanje). Te vrste programov namerava RS opustiti do konca leta 2002 in jih nadomestiti s programi, ki so v skladu s predpisi, standardi in načeli EU.

Tekstilna in obutvena industrija glede na bruto dodano vrednost na zaposlenega, v kreditni in investicijski sposobnosti, tehnološki opremljenosti in v znanju zaostajata za primerljivimi podjetji v EU. RS je podjetjem obutvene industrije ponudila pomoč po posebnem programu iz leta 1998. Ker prestrukturiranje predvidoma do vstopa v EU ne bo končano, RS pričakuje, da se bodo pomoči še lahko dodeljevale v skladu s pravili EU za reševanje in prestrukturiranje

ter pomoči za zaposlovanje. Prav tako pričakuje koristi od inštrumentov strukturne politike (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 76). Nov program se izvaja za obdobje 2000-2003.

Jeklarska industrija je prav tako potrebna prestrukturiranja, sanacija železarn poteka od leta 1992. Pričakuje se, da sanacija do pridružitve k EU ne bo dokončana in da bo omogočeno nadaljevanje dodeljevanja državnih pomoči (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 76). Konkurencu in državne pomoči za to področje urejajo določila znotraj *Protokola 2 v ESP*.

Posebnih državnih pomoči v obliki davčnih oprostitev so deležni izvozni izvozniki (kjer je več kot 51% prometa v ekonomski coni doseženega z izvozom izdelkov in storitev). Delovanje ekonomskih con je predvideno do leta 2010, vendar bo RS določilo o izvozni naravnosti podjetij iz zakona (o ekonomskih conah) izločila, saj kot tako ni v skladu s pravnim redom EU.

RS je na tem področju že deležna predpristopnih pomoči, predvsem iz programa PHARE in TAIEX ter nekaterih bilateralnih oblik tehničnih pomoči (s Švedsko, Nemčijo in Finsko). Slovenija se bo poleg sprejema ustrezne zakonodaje morala osredotočiti tudi na institucionalno usposobljenost in sposobnost izvajanja nadzora na tem področju. V poročilu Komisije o napredku ta ocenjuje, da Slovenija napreduje pri uvajanju *Zakona o preprečevanju omejevanja konkurence in državnih pomoči*. Vlada je odobrila tudi sistem razlikovanja med regijami in posledično različne razdelitve državnih pomoči med Centralno Slovenijo in regijami NUTS III (Poročilo Evropske..., 2002, str. 50).

6.3. Zunanji odnosi

6.3.1. Portugalska

Pred pristopom je Portugalska državam članicam GATT uvedla uvozne omejitve, ki niso uporabljale kvot, ampak le sistem dovoljenj, ki se je oblikoval v skladu s potrebami domačega trga. Omejitve uvoza so bile prisotne na naslednjih področjih:

- monopol in državno trgovanje (kjer so le posebne državne inštitucije imele pravico do uvoza)
- posebni uvozni dogovori (že omenjeni avtomobilski sektor in naftni produkti)
- splošni sistem uvoznih dovoljenj (glede na nacionalni obseg proizvodnje in potrebe domačega trga)
- mednarodni dogovori (EFTA)
- načelo največjih ugodnosti s PALOP¹⁴
- nepreferenčni dogovori¹⁵
- trgovinski dogovori z nekaterimi drugimi državami¹⁶

---

¹⁴ PALOP - portugalsko govoreče afriške države (Países Africanos de Língua Oficial Pôrtuguesa).

¹⁵ Z državami: Sovjetska Zveza, Vzhodna Nemčija, Češkoslovaška, Poljska, Madžarska, Romunija, Bolgarija.

¹⁶ Z državami: ZDA, Kanada, Brazilija, Urugvaj, Senegal, Tanzanija, Indija, Tunizija, Maroko, Kuba, Jugoslavija, Alžirija, Irak, Libija, Ekvador.

Po pristopu se vsebina teh dogovorov ni bistveno spremenila. Portugalska je zahtevala nekaj prehodnih obdobj in začasnih izjem. Končni sklepi so bili:

- Portugalska je dobila dovoljenje, da začasno nadaljuje s količinskimi omejitvami za določene proizvode nasproti državam članicam GATT, Japonski in nasproti nekaterim drugim državam.
- Splošni sistem preferenc – na tem področju je bilo doseženo soglasje o prehodnem obdobju za polovico od prvotno zahtevanih 50 izdelkov.
- Glede na preference, ki so jih druge države uvedle za Portugalsko, je ES zavzela stališče, da jih je potrebno opustiti, saj naj bi bila označba izvora blaga po pristopu ES in ne več Portugalska. Prav tako bi vztrajanje pri takem sistemu povečevalo portugalsko odvisnost in počasnejši razvoj.
- Prilagoditveni protokoli z nečlanicami ES so bili oblikovani šele po pristopu Portugalske k ES.
- Portugalska je morala s pristopom k ES avtomatično sprejeti *Sporazum o tekstilu in oblačilih* kot tudi vse druge dvostranske sporazume, katerih član je bila ES v tistem času.

Po pristopu Portugalske k ES je bila največja sprememba na tem področju ustanovitev EEA (*European economic area*, 1994), ki je utrdila sodelovanje med ES in EFTA in tako razširila sodelovanje na področja, ki s FTA iz leta 1972 niso bila pokrita. Države EEA so sprejele načela štirih svoboščin (prost pretok blaga, storitev, oseb in kapitala), sodelovanje pa dopolnjujejo še na področju horizontalnih politik (okoljevarstvene, socialne, R&R, zaščite potrošnikov ipd.). Na področju kmetijstva, ribištva in transporta so bili podpisani bilateralni sporazumi. Države članice EFTA prav tako prispevajo finančna sredstva v kohezijski sklad, do katerega je med drugim upravičena tudi Portugalska (poleg Grčije, Španije in Irske).

Prav tako je prišlo do razvoja ali podpisa dodatnih sporazumov z mediteranskimi državami, državami Vzhodne Evrope, Centralne Azije, Latinske Amerike, Azije, ZDA, Kanado, Japonsko in Avstralijo (Álvares, 1999, str. 34).

6.3.2. Slovenija

Tudi Slovenija bo morala na področju zunanjih odnosov sprejeti *acquis* v celoti. Prav tako bo morala ukiniti vse do sedaj sklenjene dogovore, ki ne bodo v skladu s politiko EU. Obvezno je sprejetje *skupne trgovinske politike*. Slovenija je že članica WTO. Z vključitvijo v EU bo avtomatično postala tudi članica EEA. Zaradi večje liberalizacije trgovine in novih načinov trgovanja (npr. spletna trgovina) se Slovenija na tem področju sooča z večjimi ovirami kot Portugalska. Z določenimi vprašanji na tem področju se ukvarjata tudi delovni skupini za kmetijstvo in carinsko unijo.

Na položaj Slovenije kot članice WTO njen pristop k EU ne bo bistveno vplival. V sodelovanju s Komisijo je pripravila tudi program za tretjo stopnjo integracije znotraj *Sporazuma o tekstilu in oblačilih* in ga predložila WTO. Prav tako je že uvedla *Sporazum o informacijski tehnologiji*. Slovenija deluje v smeri še večje liberalizacije trgovine s storitvami

in kmetijskimi proizvodi znotraj WTO. Ob pristopu k EU bo Slovenija prevzela tudi splošno shemo preferencialov (GSP) za industrijske in kmetijske izdelke.

Glede bilateralnega in multilateralnega sodelovanja s tretjimi državami bo RS odpovedala vse relevantne obstoječe pogodbene obveznosti (sporazumi o prosti trgovini s 17 državami¹⁷ in sporazumi o gospodarskem sodelovanju s 15 državami¹⁸) (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 287).

Slovenija je vstopila v pogajanja za to področje z zahtevo po desetletnem prehodnem obdobju za ohranitev preferencialnega trgovinskega režima z državami, nastalimi na ozemlju nekdanje SFRJ (s Hrvaško, z Makedonijo, BiH ter ZRJ). S temi državami je že sklenila določene sporazume, ki omogočajo ugodnejši trgovinski režim kot je tisti v EU.

Desetletno ohranitev prostotrgovinskih sporazumov po vstopu v EU je RS zahtevala zaradi pomembnosti trgovinske menjave s Hrvaško in Makedonijo za slovensko gospodarstvo in z namenom poglobitve gospodarskega sodelovanja z BiH in ZRJ. Kasneje je bila ta zahteva umaknjena, vendar je RS dosegla, da je na tehnični ravni vključena v pogajanja EU s Hrvaško. Prav tako je Slovenija dosegla dovoljenje za sklepanje prostotrgovinskih sporazumov z BiH in ZRJ pod pogojem, da ob vstopu v EU te sporazume opusti in prevzame ureditev EU (Detajlni pregled..., 2002).

Slovenska razvojna politika in humanitarna pomoč je usmerjena predvsem na države JV Evrope, tako v BiH (40%), Črno Goro (25%), Makedonijo (20%), Kosovo (10%) in Albanijo (5%).

RS je podpisala sporazume o zaščiti in promociji NTI z vsemi članicami EU, razen z Irsko. Aktivno sodeluje pri pripravi novega kroga multilateralnih trgovinskih pogajanj znotraj WTO. Nadaljnja koordinacija je potrebna pri usklajevanju slovenskih obvez v GATS in njenih bodočih obvez znotraj EU ter pri izjemah glede preferiranih držav (Poročilo Evropske..., 2002, str. 86).

6.4. Kmetijska politika

Kmetijski proizvodi so bili obravnavani drugače kot industrijski, saj pri njih sama ukinitve ovir za trgovanje še ne pomeni, da bo do prostega pretoka res prišlo. Še bolj kot pri industrijskih izdelkih je pomembna kmetijska politika v državi, ki zagotavlja dohodek kmetom, ščiti interese potrošnikov in zagotavlja določeno stopnjo varnosti.

---

¹⁷ Slovenija ima podpisane prostotrgovinske sporazume z EFTA, CEFTA, Hrvaško, Estonijo, Litvo, Latvijo, Makedonijo, Izraelom, Turčijo in BiH.

¹⁸ Podpisani so sporazumi o gospodarskem sodelovanju z Albanijo, Argentino, Belorusijo, Brazilijo, Egiptom, Filipini, Indijo, Indonezijo, Južno Korejo, Kitajsko, Rusko federacijo, Tajsko, Ukrajino, ZRJ in Makedonijo.

V okviru CAP EU skuša zagotavljati optimalen življenjski standard kmetov, stabilen trg, dovolj veliko ponudbo in primerne cene. Ukrepi za zagotavljanje teh ciljev temeljijo na treh načelih:

- skupni trg in enotne cene
- preference, ki se nanašajo na skupnost
- finančno sodelovanje, kar pomeni, da si države članice stroške zagotavljanja teh politik delijo (finančna sredstva se dodeljujejo iz skladov EKUJS).

Enotne cene (t.i. *popolna garancija cen*) zagotavlja EU z ukrepi intervencije na trgih, uvoznih dajatev in izvoznih subvencij. V nekaterih primerih, kot na primer pri govedini in svinjini pa je postavila priporočene oz. osnovne cene (t.i. *delne garancije cen*) (Álvares, 1999, str. 41).

Problemi, s katerimi se je pri vstopu srečevalo portugalsko kmetijstvo, so bili predvsem dvoji. Prvo vprašanje je bilo, kako se bo majhno in daleč najmanj razvito kmetijstvo v ES uspelo soočiti s problemom velike konkurence s strani ES, katere kmetijstvo je pod vplivom CAP močno napredovalo. Drugi problem je izviral iz preferenc do ES, saj se je bila Portugalska kot revna deficitna država prisiljena odreči cenejšim virom kmetijskih proizvodov iz tujine in jih odslej kupovati po višjih cenah. Portugalsko kmetijstvo se je srečevalo s komaj zadostno produkcijo in visokimi stroški. Raven cen se je umetno vzdrževala s sistemom subvencij. V okviru ES pa se je breme visokih cen prevalilo neposredno na potrošnike, kar je poželo veliko negodovanja. Zanje je pomenila prilagoditev cen tistim v ES zelo velik skok, za kmetovalce pa je bilo povečanje cen minimalno.

V pristopnem aktu je bilo Portugalski zagotovljeno desetletno obdobje, v katerem naj bi v prestrukturiranju sektorja modernizirala tako proizvodnjo kot trženje kmetijskih izdelkov. EKUJS je za Portugalsko pripravil poseben program PEDAP¹⁹, znotraj katerega je bila sektorju namenjena finančna pomoč. Program je zajemal najslabše razvite regije skupaj z avtonomnima regijama Azorov in Madeire in je v celotnem obdobju znašal 700 milijonov ECU.

Najpomembnejši dogovor je bil za Portugalsko *fazni sistem* sprejemanja regulative Skupnosti. Kmetijski sektor se je imel možnost prestrukturirati na *klasičen* ali *fazni* način prehoda. Prvi je bil v veljavi npr. za sladkor, konzervirano sadje in zelenjavo, drugi pa je pokrival precej širši rang proizvodov (mleko in mlečne izdelke, govedino, sveže sadje in zelenjavo, žita, jajca, perutnino in vino).

- *Klasičen sistem prehoda* je trajal sedem let. V tem obdobju so se cene določale po pravilih ES glede na raven pred pristopom. Če je bila razlika med Portugalsko in ES minimalna (manj kot 3%), se je cena takoj prilagodila evropski. Če pa je bila razlika večja, se je uvedel proces približevanja cen v 7 etapah. Prvo leto se je tako razlika med cenama zmanjšala za 1/7, drugo za 1/6, nato za 1/5, 1/4, 1/3, 1/2 v sedmi etapi pa se je uvedla evropska cena. Uvozne carine so se zniževale za 12,5% letno, kar pomeni

---

¹⁹ PEDAP - Programa Específico de Desenvolvimento da Agricultura Portuguesa (posebni program za razvoj portugalskega kmetijstva).

sprostitev uvoza na Portugalsko do leta 1993, medtem ko so bile carine za izvoz v ES odpravljene s 1.1.1992. Za omejevanje proizvodnje presežnih kmetijskih izdelkov so bili uvedeni t.i. pragi garancije (Šporar, 1993, str. 46).

- Bistvo *faznega sistema* je bila določba, da lahko Portugalska odloži začetek procesa prilagajanja. Namen takega prilagajanja je bil, da se Portugalski zagotovi, da do leta 1991 izpelje potrebne reforme v okviru nacionalnega programa na področju kmetijstva. V tej fazi naj bi se notranji trg prilagodil trgu kmetijskih proizvodov Skupnosti s spremembo produkcijske strukture, tehnološkimi inovacijami, racionalno organizacijo proizvodnje, dvigom kakovosti proizvodov, ukinitvijo državnih institucij, ki nadzorujejo kmetijsko proizvodnjo, liberalizacijo trgovine s kmetijskimi izdelki, svobodnim oblikovanjem cen, boljšo informiranostjo potrošnikov ter ukinitvijo pomoči, ki niso bile v skladu z načeli Skupnosti (Šporar, 1993, str. 26). V drugi fazi je potekalo prilagajanje cenam Skupnosti kot pri klasičnem načinu prehoda. Tradicionalni sistem je za prehodno obdobje predvideval obdobje 7 let, fazni sistem pa je bil sestavljen iz 2 obdobji po 5 let, z avtomatičnim preходом iz enega v drugo in s koncem leta 1995 (kasneje spremenjeno na 3 in 7 let).

Poleg prilagajanja cen so bili uvedeni tudi t.i. nadomestni zneski, ki so služili za izravnavanje razlik med cenami na Portugalskem in v EU. Finančna sredstva v ta namen so se dodeljevala za oba tipa tranzicije iz EKUJS.

Posledice pristopa Portugalske k EU so bile za ta sektor precej negativne, čeprav so bile kompenzirane z nekaterimi ukrepi (npr. uvoz določene količine cenejše koruze iz ZDA). Kljub temu je na državo in na potrošnike padlo veliko finančno breme. Razen tega je ES s svojo neodločno politiko razočarala upe o modernejšem in učinkovitejšem kmetijstvu. Kljub visokim ciljem je bilo kmetijstvo označeno kot edini sektor, kjer je bila integracija v ES kronana z neuspehom.

6.4.1. Reforme CAP

Evropsko kmetijstvo je v 60. letih v večini sektorjev postalo samozadostno. Poleg tega je pojav fluktuacije deviz povzročil težko vzdrževanje enotnih cen. Druga težava, s katero se je market soočil, je bila njegova zasičenost, saj je proizvodnja rasla z 2% letno, povpraševanje pa le z 0,5% letno. Prva širitev je v ES prinesla tudi kmetijsko zelo močne države (Irska, Danska in Velika Britanija). Presežki hrane so bili razlog za kritike ES znotraj GATT. V 80. letih se je rast produkcije nadaljevala. Med novimi članicami je bila Španija eden večjih proizvajalcev kmetijskih proizvodov v ES (predvsem olivnega olja in vina). Strukturni problemi so se večali z rastjo zalog in neenakopravnim položajem med velikimi in majhnimi proizvajalci.

Reforma CAP leta 1992 je spet dala večjo težo uravnavalnemu mehanizmu trga in poudarila idejo ruralnega razvoja. Sistem podpore cen je zamenjal novi sistem direktnih subvencij kmetom, vključen je bil tudi koncept varstva okolja.

Slovenija, ki v evropskem merilu sicer ne predstavlja velikega proizvajalca kmetijskih proizvodov, bo ob vstopu soočena s spremenjeno situacijo, saj bo tokratna širitev spet vključila veliko število ruralnega prebivalstva. Glede na nova določila Urugvajskega kroga za to področje in pričakovane vplive novih članic je Komisija leta 1995 predstavila nove perspektive CAP, kjer gre za razširitev reforme iz leta 1992 in njeno dopolnitev s politikami okoljstvenega in ruralnega razvoja. Ruralna diverzifikacija naj bi predstavljala nujen komplement in tudi nadomestek klasičnemu kmetijstvu, predvsem z razvojem turizma, storitvenega sektorja ipd. Glede na predvidevanja *Agende 2000* bodo strukturni problemi tega sektorja povzročili, da bodo kandidatke imele na tem področju različno dolga prehodna obdobja. Direktne subvencije, ki jih je EU predvidela za ta sektor ob reformi CAP leta 1992, naj bi po novem nadomestile horizontalne pomoči za razvoj kmetijskih in predelovalnih sektorjev ter učinkovitejšega distribucijskega sistema (Álvares, 1999, str. 41).

Dodatni problem predstavljajo dogovori sedanjih članic v WTO. Carinske stopnje bodo morale biti izravnane s tistimi v EU, kar bo pomenilo, da bo potrebno nečlanicam dodeliti kompenzacije za omejen dostop do trgov sedanjih kandidatk (kot se je to že zgodilo s portugalskim pristopom). Vključitev novih kandidatk bo zagotovo spremenila strukturo evropskega kmetijstva. Verjetno bo prihajalo do nadaljnjega približevanja evropskih in svetovnih cen. Stališče EU je, da je potrebno pomoč kmetom dodeljevati ne glede na njihov obseg proizvodnje, saj prihaja sicer do diskriminacije malih kmetov, kar je za Slovenijo ugodno.

6.4.2. Kmetijstvo in Slovenija

Kmetijstvo je eno od področij, za katero pogajanja za Slovenijo še niso zaključena. S sprejetjem *ESP* sta EU in Slovenija medsebojno ukinili vse količinske omejitve in ukrepe z enakim učinkom v trgovini s kmetijskimi izdelki. Promet s kmetijskimi izdelki je urejen v *Protokolu 3 ESP*.

Slovensko kmetijstvo je v letu 2000 predstavljalo 3,2% bruto dodane vrednosti in zaposlovalo 9,9% delovne sile. ES je istega leta uvozila iz Slovenije za 93,3 milijone € kmetijskih izdelkov (4% rast v primerjavi s prejšnjim letom) in v Slovenijo izvozila za 431,1 milijon € (3% rast). Proračun za kmetijstvo se je v letu 1999 povečal za 37%, v letu 2000 pa za 10% in je znašal 213 mio €. 102 milijona € sta bila namenjena za izvajanje uredb, ki naj bi uskladile sedanje trge kmetijskih proizvodov s standardi ES, in za določitev zneska neposrednih plačil na hektar ali žival. Za vzpodbujanje okolju prijazne proizvodnje je bilo namenjenih 8.8 milijonov € (Poročilo Evropske komisije..., 2002, str. 52)

Naravne razmere so za kmetijstvo v Sloveniji razmeroma neugodne, saj velike gozdne površine in neugoden relief otežujeta opravljanje kmetijske dejavnosti. Kar 70% kmetijskih površin v Sloveniji se uvršča v območja s težjimi razmerami za kmetijsko dejavnost. Prevladujoča kmetijska oblika v Sloveniji so majhne zasebne kmetije, ki obsegajo več kot 90% kmetijskih obdelovalnih zemljišč in predstavljajo 75% kmetijske proizvodnje. Ta neugodna struktura se izraža v povprečni velikosti kmetij (4,8 ha), nižji proizvodnji in

majhnem deležu pravih kmetov. Čeprav je pomen kmetijstva v gospodarstvu nizek, je njegova vloga večja pri ohranjanju socialnega in regionalnega ravnotežja (Redno poročilo Komisije..., 1999, str. 39). Poleg naravnih razmer so bile za slovensko kmetijstvo v preteklosti značilne tudi specifične družbeno-politične razmere, ki niso vzpodbujale povečevanja zasebnih kmetij, povečevanja intenzivnosti pridelave ali specializacije. Ti dejavniki so vplivali na manjšo proizvodno sposobnost kmetijstva, ožji izbor kultur in dražjo pridelavo.

Po vstopu se bodo korenito spremenile tudi tržne razmere. Trg bo sicer navzven še vedno zaščiten, vendar se bodo meje notranjega trga močno razširile. Obseg trgovanja se bo nedvomno povečal, prav tako pestrost ponudbe, zato se bo povečal pritisk na izravnavo cen. Kmetijski trg v Sloveniji se bo tako rekoč čez noč iz trga s presežnim povpraševanjem spremenil v trg s presežno ponudbo. Zato RS zahteva od Unije posebno obravnavo na tem področju, saj se položaj kmetijstva v Sloveniji močno razlikuje od ostalih kandidatk. Medtem ko v ostalih kandidatkah predstavlja težavo pričakovano zvišanje cen po vstopu, so cene kmetijskih proizvodov v Sloveniji že zdaj višje kot v EU, zato je vprašanje, kako se bo nadomestila razlika v prihodkih slovenskih kmetovalcev. Kmetijska politika RS temelji na zunanjetrgovinski zaščiti in zagotavlja raven cen, ki je primerljiva s tistimi v EU ter je precej višja kot na svetovnem trgu. Zaradi sklepanja sporazumov o prosti trgovini se je pritisk na cene povečal, zato je RS uvedla več programov podpor kmetijstvu. Toda kljub razmeroma visoki ravni cen dohodki v kmetijstvu zaostajajo za povprečnimi dohodki v gospodarstvu.

Po osamosvojitvi se je kmetijska politika v Sloveniji glede ciljev in ukrepov zgledovala predvsem po CAP. Razvoj se načrtuje v smeri večnamenskosti kmetijstva skladno z regionalnimi, okoljevarstvenimi in socialnimi programi. Pravno podlago za to področje predstavlja *Zakon o kmetijstvu*, sprejet leta 2000. Ocena Komisije v *Poročilu o napredku* je, da je pripravljenost za pristop na tem področju že zelo dobra.

RS bo na tem področju prevzela pravni red EU, vendar pričakuje tudi sočasni prevzem vseh drugih pravic (proračunski prilivi iz EKUJS). Glede horizontalnih vsebin (trgovinski mehanizmi, trgovina s tretjimi državami...) izhaja večina neskladij s pravnim redom EU iz različnih določil sporazumov, ki jih imata RS in EU sklenjene z WTO oz. GATT. Na področju kmetijske politike Slovenija namerava sprejeti *Nacionalni razvojni program kmetijstva in podeželja*, ki bi predstavljal podlago za *Program posodobitve kmetijstva in razvoja podeželja*. RS je upravičena do koriščenja predpristopne pomoči SAPARD in je vključena v twinning projekte usposabljanja Agencije RS za kmetijske trge in razvoj podeželja. Ob priključitvi naj bi RS vstopila tudi v program razvoja podeželja in lokalne iniciative *LEADER*.

V fazi pogajanj za izjeme in prehodna obdobja na tem področju so predvsem vina – trajno izjemo zahteva RS za slovensko tradicionalno vino cviček, glede mešanja belih in rdečih vrst vina in količine alkohola, prav tako glede označevanja informacij o vinu v še enem jeziku skupnosti (kot ima to urejeno Grčija), ter vprašanje razdelitve “mlečnih kvot” ter “premij za krave dojlje in ovce ter koze” po posameznih rejcih (Detajlni pregled..., 2002).

Za položaj panoge po pristopu bodo imeli še večji pomen kot prehodna obdobja in izjeme ukrepi kmetijske politike. S prevzemom pravnega reda EU RS razume tudi prevzem vseh pravic, ki veljajo za sedanje članice, zato RS vztraja pri nediskriminatorni in enakopravni obravnavi pri prevzemu tržnih in strukturnih ukrepov CAP.

Po pričakovanjih bodo na tem področju pogajanja zelo zahtevna. EU širitvi na področju kmetijstva ne namenja posebnih sredstev, ki bi omogočala enakopravno vključitev vseh kandidatk. Predvsem odreka pravico do pridobitve neposrednih plačil, kar utemeljuje z nižjo cenovno ravnijo teh proizvodov v državah kandidatkah. Vendar specifičen položaj Slovenije, katere cenovna raven je primerljiva s tistimi v EU in s podobno strukturo panoge ter ciljev kmetijske politike, opravičuje zahtevo po kvotah in neposrednih plačilih. Pogajanja s tega področja so odložena na konec pristopnih pogajanj. Pogajanja pa zaostajajo tudi zaradi notranjih problemov CAP, ki se sooča z novimi reformami v bližnji prihodnosti.

6.5. Storitve in pravica do ustanavljanja

Praksa v EU je, da se morajo odstraniti vse ovire, ki zadevajo ustanavljanje gospodarskih družb v državi, ki ni matična država subjekta (člen 52 Rimskega sporazuma). Prav tako člen 59 zahteva odstranitev ovir in liberalizacijo pretoka storitev med državami članicami.

6.5.1. Portugalska

Portugalska si je v pogajanjih izborila možnost, da obdrži nekatere omejitve na tem področju, in sicer na področju ustanavljanja in nudenja storitev turističnih agencij in turizma ter kinematografije. *Acquis* se je od tistega časa precej razvil, predvsem v smeri večje liberalizacije (najbolj na področju finančnih storitev). Kandidatke se soočajo s podobnim položajem kot Portugalska pri vstopu, vendar so določila v *ESPIh* precej bolj zahtevna in razdelana, tako da pomenijo boljše izhodišče za prevzem pravnega reda. Za prosto opravljanje storitev na Portugalskem je bil določen rok 7 let za prosto odpiranje tujih bank in posojilnic, za zavarovalnice pa 6 let (Šporar, 1993, str. 25). Po sprejetju evropskih direktiv o popolni liberalizaciji bančnega sektorja je na Portugalskem kljub začetnemu nasprotovanju prišlo do hitre prilagoditve novim pogojem in izkušnje so pokazale, da je od tega imela koristi celotna ekonomija.

6.5.2. Slovenija

Z *ESP* se je sprostila pravica do ustanavljanja družb, hčerinskih družb, podružnic ter pravica državljanov do ustanavljanja ter njihovo delovanje. Slovenija si je ob sprejemu sporazuma izposlovala tudi prehodna obdobja (od 2 do 6 let)²⁰.

---

²⁰ Za področja neposrednega zavarovanja, pozavarovanja in retrocesije, finančnih storitev borznega posrednika, družb za upravljanje investicijskih skladov, pooblaščenih družb za upravljanje naložb, preiskovalnih in varnostnih storitev, izkoriščanja naravnih virov, storitev transporta zemeljskega plina ter trgovanja in posredništva z nepremičninami. Določila pa ne veljajo za organiziranje iger na srečo in poslovanje s kulturnimi in zgodovinskimi spomeniki ter naravnimi rezervati.

ESP določa tudi, da lahko državljani in podružnice družb Skupnosti trgujejo z nepremičninami, če je to potrebno za opravljanje dejavnosti, za katere so ustanovljene (45.člen). Za sektorje v težavah in v fazi prestrukturiranja je dana možnost uvedbe ukrepov, ki izboljšujejo položaj teh panog. V nobenem primeru pa RS ne sme uvesti ukrepov, ki bi pomenili manj ugodno obravnavanje družb in državljanov Skupnosti kot obravnavanje tistih iz tretjih držav (52. člen) (Evropski sporazum..., 1999, str. 75).

V Sloveniji je bil leta 2001 sprejet nov *Zakon o bančništvu* in leta 2000 *Zakon o zavarovalništvu*. Kljub precejšnji usklajenosti zakonodaje še vedno obstajajo pomisleki glede pripravljenosti sektorja na povečanje konkurence. Struktura trga namreč še vedno kaže značilno kombinacijo nekaj večjih podjetij in veliko število majhnih. Pri bankah sta tako največji banki (NLB, NKBM) v državni lasti, v SKB pa je leta 2001 prevzel večinski delež tuji strateški investitor. V zavarovalniškem sektorju prevladuje Zavarovalnica Triglav s 41% tržnim deležem, poleg nje obstaja še dvanajst zavarovalnic in tri pozavarovalnice.

Slovenija še nima dovolj razvitih nadzornih institucij in ukrepov, ki bi zagotavljali nemoteno odpiranje trgov finančnih storitev. Ker je usklajenost z *acquis* na področju direktne diskriminacije storitev dobra, mora Slovenija posvetiti več pozornosti indirektni diskriminaciji. Sprejeti mora še predpise o investicijskih skladih in družbah za upravljanje, sicer pa je področje investicijskih storitev in trgov vrednostnih papirjev dobro urejeno (Poročilo Evropske..., 2002, str. 46). Slovenija ima do konca leta 2004 odobreno prehodno obdobje, namenjeno uskladitvi zahtev po minimalnem kapitalu za hranilno-kreditne službe, ustanovljene pred letom 1999, z novim zakonom, ki določa minimalni kapital 1 mio €. Prav tako ima do konca leta 2005 zagotovljeno prehodno obdobje za zaščito domače ravni in obsega sistema jamstva pri bankah in borzno-posredniških družbah²¹.

Na področju nefinančnih storitev obstaja še precej problemov, saj področja ureja veliko predpisov, nekateri med njimi obstajajo še iz časov nekdanje SFRJ.

6.6. Prost pretok oseb

Prost pretok oseb med državami članicami naj bi potekal brez kakršnih koli omejitev, temelječih na nacionalnosti. Še posebej je pomembna odstranitev administrativnih postopkov, ovir za pridobitev določenega dela in vseh diskriminatornih ukrepov. V času portugalskega vključevanja se je ES soočala z manj perečimi problemi na tem področju kot danes. Kljub temu pa sta pogajalski strani v pogajanjih sprejeli sklep, da se prost pretok delavcev zadrži za 7 let²². Ukrep je deloval v obeh smereh. Posebnost je bila t.i. *Luksemburška izjema*, ki je

²¹ Zaradi nižje vrednosti BDP v RS kot v EU in tako tudi nižje vrednosti povprečnih vlog pri bankah je razmerje med zjamčenimi in celotnimi vlogami v slovenskih bankah višje kot v EU. To vpliva na njihovo stroškovno in likvidnostno obremenitev, kar bi posledično zmanjševalo njihovo konkurenčnost ob pristopu k EU. Zaradi podobnega razloga (nižji BDP in posledično nižja vlaganja v vrednostne papirje) se zahteva tudi prehodno obdobje za domača jamstva pri borzno posredniških družbah.

²² Kljub pričakovanju velikih migracij v države članice je v prehodnem obdobju delovna dovoljenja za delo v tujini dobilo okoli 6,000 Portugalcev letno. Po poteku prehodnega obdobja se je ta številka rahlo zvišala, vendar je še vedno ostala na nizki ravni (European commission, 2001. str. 16).

določala, da se pretok oseb med Luksemburgom in Portugalsko sprostijo šele po 10 letih od datuma portugalskega pristopa. Ukrep so sprejeli iz strahu, da bi se precej povečalo število portugalskih priseljencev v Luksemburg (kjer je ta skupina takrat predstavljala relativno največjo tujejezično skupino v EEC). Kasneje so se ti strahovi izkazali za neutemeljene (Álvares, 1999, str. 67).

Situacija na trgu delovne sile se je v zadnjih 23 letih precej spremenila, zato je pričakovati, da bo Slovenija soočena s precej strožjimi pogoji na tem področju. Prost pretok oseb je delno že vključen v *ESP*, kar Sloveniji olajšuje prilagajanje, medtem ko to področje v portugalskem *Sporazumu proste izmenjave* iz leta 1972 ni bilo pokrito. Situacija na trgu delovne sile v državah članicah bo prav tako vplivala na velikost migracij. Portugalska je po pristopu k ES doživela hiter razvoj. Emigracija se je po pristopu celo zmanjšala, čez nekaj časa pa so zabeležili celo obrnjen trend. S perspektivo hitrejšega gospodarskega razvoja in višanja življenjske ravni se da enake napovedi postaviti tudi za Slovenijo.

6.6.1. Slovenija

ESP že ureja področje pretoka delovne sile med Slovenijo in državami članicami ter prepoveduje diskriminacijo pri zaposlovanju na osnovi državljanstva.

Na področju prostega pretoka delavcev bo potrebno ob pristopu k EU zagotoviti enakopravne možnosti zaposlovanja. *Zakon o tujcih* je že usklajen s pravnim redom EU, vendar bo začel veljati šele ob pristopu Slovenije k EU. Glede pravice do prebivanja bo ob vstopu v EU dosednji *Zakon o tujcih* za državljane članic EU prenehal veljati (razen če so določila ugodnejša). RS mora spremeniti tudi zakonodajo, ki ureja volilno pravico. Koordinacija sistemov socialne varnosti se ureja v okviru projekta *Consensus III* (Detajlni pregled..., 2002).

EU po pričakovanjih zahteva prehodno obdobje glede prostega pretoka delavcev za vse kandidatke luksemburške skupine, razen za Ciper. Države članice lahko v skladu s tem ukrepom 2 leti po širitvi EU ohranijo svoje nacionalne politike glede zaposlovanja delavcev iz držav kandidat. Nacionalni ukrepi se lahko podaljšajo še za 3 leta, če države članice to izrecno zahtevajo, nato pa še 2 leti, če to opravičujejo dejanske ali grozeče motnje na trgu delovne sile. Kljub temu pa je potrebno upoštevati, da še vedno predstavlja največji problem ilegalno priseljevanje. Na tem področju bo Slovenija kot obrobna regija morala poostri nadzor.

Pomembna točka tega področja je tudi medsebojno priznavanje diplom in spričeval. Slovenija pričakuje, da se bodo spričevala in diplome, pridobljena v katerikoli republiki bivše SFRJ, štela za enakovredna tistim, izdanim po osamosvojitvi v RS. Za nostrifikacijo spričeval, pridobljenih v tujini se uporabljajo splošni sporazumi, ki veljajo med državami.

V svojem poročilu za leto 2001 je Komisija ugotovila, da je predvsem na področju medsebojnega priznavanja poklicnih kvalifikacij in državljskih pravic potrebno še precej nadaljnega dela (Poročilo Evropske..., 2001, str. 44).

6.7. Tekoči transferi in pretok kapitala

Enotni trg ne bi imel zelenega učinka, če ne bi bila zagotovljena tudi svoboda pri denarnih transferih, kot so investicije in tekoča plačila, repatriacija plač in dobičkov ter plačila storitev. Ob portugalskem pridruževanju je bilo to poglavje urejeno v členih 67-73 in 106 *Rimskega sporazuma*. Le-ti so že dovoljevali transfere, povezane s plačilom storitev in prostim pretokom delovne sile. Področje pretoka kapitala je bilo povezano z odločbo o ustanavljanju gospodarskih družb. Določila so bila precej bolj nejasna kot tista s področja pretoka oseb, blaga in storitev.

Za kapitalske transfere iz Portugalske v druge države članice je bilo določeno nekaj začasnih izjem. Najpomembnejša je zadevala neposredne investicije in investicije, povezane z nepremičninami, ki je trajala 7 let. Neposredne investicije nad določenim zneskom (1.5 mio ECU v letu 1986 do 2.4 mio ECU v letu 1989) na Portugalsko pa so bile odvisne od predhodne odobritve (Álvares, 1999, str. 71).

Na koncu leta 1986 je Evropski parlament sprejel direktivo, ki je stopila v veljavo naslednjega leta, in je razširila seznam sproščenih transakcij še na dolgoročna posojila, vrednostne papirje, ki ne kotirajo na borzi, in na izdajo tujih vrednostnih papirjev. Portugalska in Španija sta imeli možnost, da odložita začetek uporabe tega določila v praksi do decembra 1992. Za enako obdobje sta imeli možnost odložiti tudi direktivo, sprejeto v 1988, ki je sprostila kratkoročne denarne transakcije, depozitne transakcije, transakcije tekočega računa ter kreditnih in finančnih posojil. Portugalska je svoj režim uskladila z režimom ES do leta 1991. Hiter prevzem direktiv ES ni povzročil na portugalskem trgu nikakršnih težav.

Za vzpodbujanje tujih neposrednih investicij je bila že leta 1974 ustanovljena agencija ICEP, tj. Portugalski inštitut za investicije, trgovino in turizem. ICEP je usklajeval, nadziral in odobral neposredna tuja vlaganja (McDermott, 1997, str. 479). Portugalska vlada skuša pritegniti tuje investitorje s konkretnimi vzpodbudami, stabilnostjo in visokim potencialom produktivnosti, hkrati pa si prizadeva zmanjšati svojo odvisnost od bogatih evropskih držav s pritegotvanjem investitorjev iz nečlanice EU. Politika se je obrestovala, saj so tuje investicije na Portugalskem v letih 1995-2000 znašale skupno 67 milijard USD bruto (glej Tabela 15 v Prilogi). Povprečna letna rast NTI v tem obdobju je bila 37,0%.

6.7.1. Prost pretok kapitala in Slovenija

ESP obvezuje RS in članice EU, da omogočajo tekoče transfere na področjih prostega pretoka blaga, storitev ali oseb. Sprejetje *ESP* je zagotovilo prost pretok kapitala v zvezi z neposrednimi naložbami in posojili ter prepovedala uvajanje novih deviznih omejitev na pretok kapitala in zaostrovanje obstoječih dogovorov.

Aneks št. XIII Evropskega sporazuma med EU in Slovenijo, imenovan tudi *španski kompromis*, v skladu z načeli vzajemnosti dovoljuje državljanom EU nakup nepremičnin v Sloveniji, če imajo vsaj 3 leta stalno bivališče na ozemlju RS. Slovenski trg nepremičnin se

bo za državljane EU na osnovi načel recipročnosti in nediskriminacije popolnoma sprostil 1. februarja 2003. Slovenija je ta člen želela tudi po pristopu obdržati za tiste kandidatke, katerim bi bile odobrene izjeme ali prehodna obdobja s tega področja. EU je to zahtevo odklonila, saj je v nasprotju s prepovedjo diskriminacije in nepogojno naravo *Pogodbe o Evropskih skupnostih* (Detajlni pregled..., 2002).

Z začetkom februarja 2003 bo RS morala sprostiti tudi pretok rezultatov naložb in dobička ter prost pretok kapitala v zvezi s portfeljskimi naložbami. Če grozi, da bo pretok kapitala povzročil težave pri delovanju tečajne ali denarne politike, lahko RS ali EU sprejmeta zaščitne ukrepe (za največ šest mesecev) (Evropski sporazum..., 1999, str. 88).

Popolna sprostitev pretoka kapitala je vezana na dan dejanske vključitve v EU zaradi pomembnosti kapitalskih tokov, ki ga imajo le-ti v majhni državi. Plačilnobilančno ravnotežje bi se lahko v primeru prostega pretoka kapitala v RS vzdrževalo le z inštrumentom srednjeročne finančne podpore, kot je na voljo članicam EU.

Komisija je v *Poročilu o napredku* ocenila, da usklajevanje zakonodaje na tem področju dobro poteka, še posebej glede pretoka kapitala in plačilnega prometa. Večjo liberalizacijo pomeni *Zakon o deviznem poslovanju*, ukinjene se bile tudi nekatere omejitve glede poslovanja z vrednostnimi papirji (Poročevalec, 2002, str. 47).

6.8. Regionalna politika in strukturni skladi

Drugi člen Rimskega sporazuma (1957) poudarja potrebo po usklajenem razvoju in napredku gospodarstev ter zmanjšanju razlik med posameznimi regijami. Člen št. 130 (št. 198 E v Maastrichtskem sporazumu) določa dodeljevanje pomoči EIB za namene razvoja manj razvitih regij. Poleg tega člen št. 92 prepoveduje državne pomoči, ki bi izkrivljale konkurenco. Hkrati pa obstaja pomembno odstopanje od tega pravila, ki dodeljuje razvojne pomoči za gospodarski razvoj regij z nizkim življenjskim standardom ali tistih regij, kjer obstaja visoka stopnja brezposelnosti.

Po Pariškem vrhu leta 1972 je Svet Evrope ustanovil ERDF (*evropski regionalni razvojni sklad*) in *Komite za regionalno politiko*. ERDF je pomagal pri odpravi neravnovesij, ki so se pojavila na prostem trgu in je postal na tem področju najpomembnejši, čeprav ne edini, instrument. Poleg ERDF so k odpravi regionalnih neusklajenosti pripomogli tudi EIB, EKUJS, ESF (*European Social Fund*) in FIFG (*Financial Instrument for Fisheries Guidance*). ERDF je dodeljeval pomoči glede na t.i. zgornji in spodnji limit, kar pomeni, da je bila država članica upravičena do pomoči za določen namen, dokler ni dosegla spodnjega limita. Med to in zgornjo mejo so se sredstva dodeljevala v skladu z določenimi prioritetami, določenimi med implementacijskim obdobjem. Da so bile države upravičene do sredstev sklada, so morale definirati regionalno politiko in njene inštrumente, *Regionalni razvojni*

načrt (*regional development plan*) in seveda ustrezno administracijo²³. Z *Maastrichtskim sporazumom* leta 1992 se je ustanovil tudi *Kohezijski sklad*, ki je bil ustanovljen za dodeljevanje pomoči državam, katerih BDP per capita je bil manjši kot 90% povprečja Unije (v času podpisa so to bile Španija, Portugalska, Grčija in Irska) in ki so izpolnjevale konvergenčne pogoje glede proračunskega primanjkljaja in javnega dolga.

6.8.1. Portugalska

Do pristopa k EU Portugalska ni izvajala regionalne politike. Načrtovanje na nacionalni ravni praktično ni bilo povezano z načrtovanjem na regionalni ravni. Leta 1983 se je zaradi vključevanja v EU ustanovil poseben organ, ki naj bi urejal to področje, vendar je bilo njegovo delovanje ocenjeno kot neuspešno s strani EU in zato so uvedli prehodno obdobje za določitev nacionalnih pravil za distribucijo EU sredstev do leta 1988 (Jimeno et al., 2000, str. 25).

V prvih 3 letih po vključitvi je bila Portugalska država z najvišjimi *per capita* sredstvi iz naslova ERDF. Spodnja meja je bila določena pri 10,66% in višja pri 14,20%. Ker so se prispevki posameznih držav v sklad pobirali na podlagi njihovega BDP, je bila Portugalska največji neto prejemnik ES (glej Tabelo 16 v Prilogi). Pred pridobitvijo sredstev pa je morala ukiniti integrirani sistem kapitalnih podpor, ki so bile dodeljevane po sektorjih.

Kot že omenjeno, je določilo o dodeljevanju regionalnih pomoči iz leta 1972 prepovedovalo dodeljevanje pomoči državam kot celotam, vendar se je pri vstopu Portugalske tu naredila izjema. Protokol 21 pristopnega akta, ki sicer spada v poglavje konkurence, se osredotoča tudi na politiko industrijskega razvoja in odprave nezaposlenosti ter opozarja, da naj se vse politike v zvezi s konkurenco uporabljajo v skladu s cilji ekonomske rasti in izboljšanja življenjskega standarda. Posebej sta omenjeni avtonomni regiji otočji Azori in Madeira (Álvares, 1999, str. 84).

Za Portugalsko je bil najpomembnejši *Kohezijski sklad*, iz njegovega naslova je v obdobju 1994-99 dobila približno 18% sredstev v skupni višini 3 mrd € (Portugal.org, 2002). Načrtovana sredstva, ki naj bi jih Portugalska prejela iz strukturnih skladov v obdobju 2000 – 2006 so prikazana v Tabeli 17 v Prilogi.

6.8.2. Slovenija

Skupnost RS že namenja začasno predpristopno finančno pomoč v obliki dotacij in posojil. Finančna pomoč se izvaja v okviru programa *PHARE*, posojil EIB in bilateralnega sodelovanja z Nemčijo, Nizozemsko, Avstrijo, Italijo in Veliko Britanijo. O ciljih in področjih finančnih pomoči dogovori še potekajo (Evropski sporazum..., 1999, str. 115).

---

²³ Princip delovanja EIB se je kljub ciljem regionalnega razvoja od ERDF razlikoval v smislu, da gre pri EIB za kreditno inštitucijo, kjer so se tudi sredstva dodeljevala po kriterijih kot so značilni za tak tip inštitucije.

Višina pomoči je do leta 1995 strmo rasla, v letih 1997-98 se je močno znižala, leta 1999 pa je spet močno porasla (glej Tabelo 18 v Prilogi). Višina pomoči je že enaka pomočem, ki jih iz evropskih strukturnih skladov dobivajo nekatere razvitejšje države članice. Višina strukturnih pomoči, ki jih bo po vstopu deležna Slovenija, je odvisna tudi od tega, katere kandidatke bodo sprejete v Unijo (glej Tabelo 19 v Prilogi). Slovenija je po višini BDP per capita po kupni moči zelo blizu pragu, določenem za evropsko "manjrazvitost", zato se lahko zgodi, da bo iz sistema strukturnih pomoči izpadla.

Pogajanja na tem področju še potekajo in se nanašajo na razčlenitev ozemlja na statistične teritorialne enote. Trenutno slovenska teritorialna organiziranost temelji na dvanajstih enotah, ki ustrezajo nivoju NUTS III. Leta 2000 je Slovenija predložila Komisiji nov predlog teritorialne organiziranosti, ki je v skladu z NUTS II nivojem in deli Slovenijo na dve enoti – *Ljubljansko urbano regijo* in *Ostalo Slovenijo*. RS je delitev opravila na podlagi pozitivnih izkušenj, ki so jih s podobno delitvijo imeli v drugih državah. Ljubljanska urbana regija ima ugodne pogoje za gospodarski razvoj in je zato že dosegla raven razvitosti, kot jo imajo nekatere manj razvite države članice. Vanjo po ocenah sodi približno 25% prebivalstva RS, ki dosegajo približno 90% povprečne gospodarske razvitosti EU (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 226). Problemi v tej regiji bodo predvsem infrastrukturni in problemi varstva okolja zaradi koncentracije prebivalstva. Regija Ostala Slovenija v gospodarski razvitosti zaostaja za Ljubljansko urbano regijo, v njej se pojavljata depopulacija in brezposelnost. Zato naj bi imela status regije Cilja 1²⁴ strukturnih skladov in bila s tem upravičena do kandidature za sredstva največjega strukturnega sklada EU. Komisija predloga ni sprejela, saj bi ob taki delitvi prišlo do prevelikega nesorazmerja pri podatkih o številu prebivalcev, medtem ko bi bilo obravnavanje Slovenije kot ene regije po NUTS II blizu povprečja EU. Če Slovenija želi biti upravičena do sredstev strukturnih skladov po pristopu, mora s Komisijo nujno doseči dogovor na tem področju.

Čeprav je Slovenija petkrat manjša od Portugalske, ne more uveljavljati celotnega ozemlja za Cilj 1, kot je to storila Portugalska. Gre za razlike v razvitosti v primerjavi s povprečjem EU – ob portugalskem pristopu je portugalski BDP per capita znašal 53% povprečja v EU, medtem ko je v Sloveniji ta delež 69%.

Institucije, ki v Sloveniji urejajo to področje, že obstajajo in so: *Agencija RS za regionalni razvoj*, *Sklad za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja* ter *regionalne razvojne agencije*. *Agencija RS za regionalni razvoj* bo po pristopu Sloveniji k EU predstavljala osrednjo institucijo za izvajanje strukturnih in kohezijskega sklada.

Z dnevom dejanske vključitve naj bi bila RS vključena v vse programe strukturne in kohezijske politike. V ta namen vključitve v kohezijsko politiko mora RS izdelati še *Konvergenčni program ekonomske politike* kot nadgradnjo dokumenta *Skupna ocena prednostnih nalog ekonomske politike*. Za vključitev v politiko strukturnih skladov pa bo

---

²⁴ Cilj 1 je namenjen za strukturno prilagajanje in razvoj manj razvitih regij. Osnovni kriterij določitve je BDP per capita pod 75% evropskega povprečja na nivoju regionalizacije NUTS II.

osnovo predstavljal *Državni razvojni program 2000-2006*. Sredstva strukturne pomoči bodo dopolnitev lastnim sredstvom, ki jih bodo nato ministrstva usmerjala v sektorske in regionalne razvojne programe (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 223).

6.9. Finance in proračun

Portugalska je bila od datuma pristopa obvezana k plačevanju polnega zneska carin v poslovanju s tretjimi državami na način, kot da bi od datuma pristopa naprej že imela uveljavljeno skupno carinsko tarifo. V tranzicijskem obdobju so bile portugalske carine večinoma višje in v tem primeru je razlika predstavljala dohodek države. Kmetijske dajatve in pristopna nadomestila so predstavljala dohodek Unije. Kadar pa so se le-ti nanašali na proizvode, ki so spadali k fazni tranziciji, so v prvem obdobju tranzicije predstavljali dohodek Portugalske. Tudi na tem področju je bila situacija v prid Portugalski (Álvares, 1999, str. 97).

DDV in finančni prispevki, temelječi na BNP, so se morali oddvajati od datuma pristopa naprej. Vendar je bil sprejet sklep, da bo EU del teh sredstev povrnila²⁵. Tudi EU je prevzela določene obveznosti do Portugalske, predvsem s posojili EIB ter pospeševanjem razvoja kmetijstva in industrije. Čeprav se je ob vključitvi v ES pojavljala bojazen, da bo Portugalska Uniji namenila več sredstev, kot pa jih prejela iz strukturnih skladov in drugih oblik pomoči, je 15 let po pristopu jasno, da je bila Portugalska ena od držav, ki so imele največ koristi od vključitve v EU.

6.9.1. Slovenija

To poglavje za Slovenijo še ni zaprto. RS želi uveljaviti prehodno obdobje, v katerem bi bil obseg njenih plačil v skupni proračun manjši kot je njena polna plačniška obveznost (Pogajalska izhodišča RS, 2000, str. 327). Zahteva po prehodnem obdobju temelji na analizi dosežene stopnje gospodarske razvitosti RS ter primerjave ocene obveznosti RS do proračuna in zgornje meje možnosti za črpanje sredstev iz proračuna EU. Prav tako dosedanje izkušnje pri širitvah kažejo, da nove članice potrebujejo določeno prehodno obdobje, preden lahko prevzamejo vse obveznosti plačil v proračun. Tudi RS bo potrebovala določen čas za prilagajanje in usposabljanje, preden se bo lahko vključila v uresničevanje politik EU s tega področja. V preteklih širitvah so bile nekatere nove članice upravičene do manjšega obsega plačil (Portugalska, Španija, Grčija), nekatere pa do refundacije vplačanih sredstev (Avstrija, Švedska, Finska). S tem se uveljavlja tudi načelo zmanjševanja razlik med posameznimi članicami EU. Tehnični postopki črpanja sredstev za Slovenijo še niso popolnoma izdelani, kar otežuje analize s tega področja.

Potrebne analize, ki jih je še potrebno opraviti, so obseg prispevkov RS v proračun EU, vpliv absorpcijske sposobnosti RS in vpliv faznega zamika črpanj sredstev iz proračuna EU. Če bi prišlo do faznega zamika črpanj sredstev EU ob takojšnji polni plačniški obveznosti RS, bi to povzročilo povečanje proračunskega deficita in s tem javnega dolga. Če bi želela RS

---

²⁵ Tako je bilo leta 1986 povrnjenih 87% prispevkov, leta 1987 70%, leta 1988 55%, leta 1989 40%, leta 1990 25% in leta 1991 5% (Šporar, 1993, str. 30).

izpolnjevati maastrichtske kriterije, bi morala uvesti fiskalne ukrepe, ki bi bistveno posegli v izvajanje pomembnih programov državnega proračuna.

Glede državnega proračuna in ukrepov, ki se financirajo iz sredstev EU, je Komisija ugotovila, da se je zakonodaja izboljšala, tako da že zagotavlja večjo transparentnost in učinkovitost finančnih tokov v proračun ES in iz njega (Poročilo Evropske..., 2002, str. 90).

7. IZKUŠNJE PORTUGALSKE S ČLANSTVOM V EU

Kljub pričakovanim koristim je vključitev za Portugalsko predstavljala težko breme, predvsem zaradi pristopa k carinski uniji, kar je spremenilo trgovinske razmere, česar tudi Slovenija ne bi smela spregledati. V letih 1981/86 se je trgovinska bilanca na Portugalskem opazno poslabšala. Portugalska je dobila pomoč predvsem iz naslova CAP in strukturnih politik. Na splošno je bila Portugalska neto prejemnik sredstev iz proračuna EU, v povprečju je vsak Portugalček v letu 1990 prejel 58 ECU. Finančni transferi so predstavljali ekonomsko kompenzacijo za stroške liberalizacije, ki so se pojavili ob vstopu v ES (Axt, 1998, str. 14).

Tuje investicije so se po vstopu v ES povečale, vendar vzroki za to niso le nizki stroški dela (v primeru Grčije se tuje investicije kljub temu niso povečale), ampak je bila glavna vzpodbuda za to ekonomska uspešnost in ekonomska politika države (že omenjena agencija ICEP). Kljub podobnim stroškom liberalizacije je se je ekonomska situacija v državah južne širitve precej razlikovala, Portugalska in Španija sta v letih po priključitvi v nasprotju z Grčijo zabeležili precej dobre rezultate²⁶. Portugalska je uvajala politike, ki so bile osredotočene na trg, ki so vzpodbujale mednarodno konkurenčnost, modernizacijo produkcijskega sistema, omejevale etatistično vmešavanje države, zaprle neprofitabilna podjetja in sprostile trg delovne sile. Politične stranke so prenehale s klientelizmom in personalizmom ter se vzporedno z gospodarstvom modernizirale.

Komisija je Portugalsko označila za eno izmed držav, ki so napravile največji napredek glede konvergence z EU. Vendar se je v zadnjih letih proces konvergence močno upočasnil. Z ritmom konvergence med 1985 in 1995 bi bilo za doseganje povprečja EU potrebnih približno 12 let, medtem ko bi z ritmom med 1995 do 2003 (po predvidevanjih Komisije) bilo potrebnih približno 40 let²⁷ (Mateus, 2001a). Za nastanek tega problema je kriva ekonomska politika, ki je v zadnjih letih bila orientirana predvsem na spodbujanje privatne in javne potrošnje, temelječa na zadolževanju ekonomskih agentov (glej Graf 2 v Prilogi) in rasti administrativnega javnega sektorja v ekonomiji. Rast agregatnega povpraševanja pa ni bila spremljana z rastjo produktivnosti faktorjev. Ta je bila v zadnjem desetletju skoraj ničelna, medtem ko je v letih 1985-1990 zrasla za 2,5%. Poleg tega se je zmanjšal človeški kapital (približno 0,8 odstotnih točk v BDP), medtem ko je kapital v zadnjih 15 letih prinesel 1,5 odstotnih točk k rasti BDP.

²⁶ Razlog za neuspeh prehoda v Grčiji je bil premočan etatizem in kopičenje bogastva.

²⁷ Če bi bila gospodarska rast v EU v prihodnosti 2% in v CEEC 4%, bi Slovenija za doseganje povprečja prav tako EU rabila 40 let.

Med 1995 in 1999 je portugalsko gospodarstvo zabeležilo rast, ki je bila za 1,2 odstotne točke višja kot povprečje EU, vendar je bilo okoli 90% rasti BDP povzročeno z rastjo potrošnje, za katero se je izkazalo, da je ni več mogoče vzdrževati na tej ravni²⁸. Ker se taka rast ne more več nadaljevati, Mateus (2001a) predlaga zmanjšanje javnega sektorja, razvoj človeškega kapitala, spodbujanje tehnološkega razvoja, zmanjšanje zadolževanja države, podjetij in gospodinjstev, zviševanje konkurenčnosti podjetij in odpiranje globalni trgovini. Nove težave prinaša tudi načrtovana širitev EU, saj imajo države CEE prednost pred Portugalsko predvsem v izobraženosti in tehnični usposobljenosti njihove delovne sile. Poleg tega še vedno obstaja negotovost, kako se bodo po širitvi razdeljevala sredstva pomoči iz skupnega proračuna (O'Rourke, 2002).

8. EU – PRINAŠALEC MODERNIZACIJE?

Izkušnje iz južne širitve EU so pokazale, da sama vključitev v EU še ne prinaša nujno prednosti za nove države članice. Pomembnejše kot samo članstvo so nacionalne politike, ki spremljajo proces pridruževanja in so usmerjene v modernizacijo gospodarstva in družbe. Na primeru t.i. južne širitve sta uspeh zabeležili Portugalska in Španija, priključevanje Grčije pa analitiki vidijo kot relativni neuspeh. Tudi Slovenija mora dosledno izpolnjevati in dopolnjevati modernizacijsko politiko, ki mora biti v skladu z institucionalnimi sporazumi, pravili in regulacijami EU. Najopaznejša značilnost, ki jo imata skupno Slovenija in Portugalska ob času vstopanja v EU, je razvojni zaostanek za povprečjem držav članic. Kljub temu se postavlja vprašanje, ali je legitimno razpravljati o dolgoročnih koristih na podlagi izkušenj Južne Evrope.

Poleg zagotovitve institucijskih, zakonodajnih in gospodarskih zahtev za vključitev v EU je v prehodnem obdobju Slovenija v precej slabšem položaju od Portugalske, saj mora uspešno izpeljati tranzicijo s treh vidikov: uveljavitev tržne ekonomije, utrditev demokracije in vzpostavitev civilne družbe. V primerjavi s tem je morala Portugalska preseči le modernizacijski zaostanek, tržna ekonomija in demokracija sta že obstajali. Poleg razvojnega zaostanka se v Sloveniji pojavljajo tudi drugi strukturni zaostanki v primerjavi z razvitejšimi ekonomijami, kot so dolga izolacija od svetovnih trgov, problemi težke industrije ter visoka poraba energije in surovin. Specializacija v preteklosti tako kot v drugih socialističnih državah ni potekala v skladu s primerjalnimi prednostmi, gospodarstvo je moralo slediti politiki centralne vlade (Axt, 1998, str. 9). Slovenska vlada mora nadaljevati strateški razvoj izgradnje komparativnih prednosti za Slovenijo, da bi se uspela uspešno vključiti v svetovno ekonomijo. Članstvo v EU se bo za Slovenijo izkazalo za koristno le, če bo uspela modernizirati tako gospodarstvo kot institucije in družbeno miselnost.

---

²⁸ Delež zadolžitve gospodinjstev je bil okoli 90% razpoložljivega dohodka v 1999, deficit tekoče bilance je bil med 12-14% BDP.

Članstvo v EU ne prinaša le dolgoročnih koristi, ampak zahteva tudi kratkoročne stroške prilagajanja. Da bi se izognili kasnejšim razočaranjem in odporu, mora biti javnost z njimi že vnaprej natančno seznanjena.

Slovenija je bila tako kot druge CEE države zelo dolgo izključena iz konkurence na svetovnih trgih. Privatizacija, zmanjšanje birokracije in regulacij na ekonomskem področju, deregulacija trga dela in redukcija redistribucije znotraj države (zaščita delovnih mest in življenjskega standarda) bodo spremljane po eni strani z družbeno željo po ohranitvi tradicionalnega sistema regulativ (Pareto to imenuje "persistence of aggregates") in po drugi strani z odporom, saj bodo reforme prinesle poslabšanje življenjskega standarda določenemu delu populacije (Srubar, 1998, str. 27).

Sprejem v EU bo prinesel tudi povečanje uvoza in vsaj v obdobju adaptacije manjša sredstva za investiranje. Slovenija bo po vključitvi zaradi deregulacije postala tudi privlačnejša za tuji kapital, po drugi strani pa manj privlačna za delavce (vsaj za določeno obdobje), kar lahko povzroči migracijo v razvitejše članice. Prav tako je vprašljivo, kolikšna bodo sredstva, ki jih bo Slovenija dobila iz programov pomoči (CAP, strukturni skladi...)

Nezadostna razvitost kulture političnega dialoga in določena stopnja nezadovoljstva s procesom demokratizacije sta dodatni značilnosti, ki označujeta proces tranzicije v Sloveniji. Kljub temu pa v primerjavi z nekaterimi drugimi CEE državami obstaja v slovenskem političnem prostoru precejšnja stabilnost.

Znotraj skupine CEE držav se Slovenija sooča s specifično "nepravično" situacijo, ko sta si v nasprotju njena ekonomska razvitost (najvišji BDP per capita med kandidatki²⁹, močno razvito trgovanje z EU in relativno nizko inflacijo) in njen "image" v svetu. Zaradi federacije v Jugoslaviji se jo pojmuje kot eno izmed držav jugovzhodne Evrope, ki se dojema kot nestabilna in politično problematična regija, medtem ko se kažejo določene preference in dajanje prednosti Višegrajski skupini kandidatki³⁰. Ker vnaprej izoblikovana prepričanja vplivajo tudi na ekonomske odločitve (npr. nižje stopnje tujih investicij v Sloveniji, odpor do vključitve Slovenije v EU med prebivalci EU³¹), zato bi strategija diferenciacije od JV evropskih držav Sloveniji pripomogla tudi v ekonomskem smislu. V *Poročilu o napredku* je Komisija kritična do prevelike prisotnosti države v slovenskem gospodarstvu³². Državni vpliv je treba zmanjšati, saj primer Vzhodne Nemčije kaže, da tudi pospešena privatizacija in zmanjšanje delovne sile ne prinašata dovolj velikega impulza v ekonomiji, če hkrati v državi obstaja etastični režim (Srubar, 1998, str. 28).

Čeprav se je mnogo strukturnih problemov pojavilo že pri "južni širitvi", je bolj kot kdajkoli prej jasno, da se stališče EU do sprejemanja novih članic danes precej razlikuje od stališča v

---

²⁹ Po podatkih Eurostata za leto 1997.

³⁰ Višegrajsko skupino so ustanovile Poljska, Madžarska in bivša Čehoslovaška leta 1991.

³¹ glej Tabelo 20 v Prilogi

³² Po ocenah za leto 1999 zasebni del gospodarstva predstavlja le 64% bruto dodane vrednosti (vir: Poročevalec, 2002, str. 32).

tistem času. Zaradi sistemskih sprememb in krize države blaginje, ki je prisotna v državah članicah, je le-tem vedno težje izpolnjevati cilje EU glede redistribucijske funkcije. Zato bo pripravljenost za dajanje finančne pomoči novim kandidatkam ter odpiranje ekonomskega prostora manjša kot pred 15 leti. Predvsem to velja za centralne države (Nemčija), ki morajo prispevati največje prispevke v proračun. Poleg tega je možno, da bodo zaradi globalizacijskih trendov tudi države članice začele z deregularizacijo svojih gospodarstev, trgov dela in socialnih področij ter bodo sredstva iz fondov EU želela uporabiti za pomoč domačim ekonomijam. To pomeni, da bodo ne le kandidatke, ampak tudi članice med seboj tekmovali za pridobitev sredstev.

Kot je bilo ugotovljeno v *Agendi 2000* je Slovenija označena kot počasna in nepripravljena za reforme in prilagajanje zakonodaje (Adam: The relevance...str. 51). Kandidatke po drugi strani očitajo EU pomanjkanje finančnih virov za programe tehničnega sodelovanja in izobraževanja, izpostavljenost kandidatki pritiskom finančnih trgov brez ponujene finančne pomoči, porast protekcionalizma v EU, tendence centralizacije znotraj EU, dajanje prednosti državam Višegradske skupine in zapostavljanje drugih držav (de Macedo, 1999).

9. ANALIZA POGAJALSKEGA PROCESA

Decembra 1999 so bile vse kandidatke povabljene, da začnejo s pogajalskim procesom. Na vrhu v Nici decembra 2000 je bilo leta 2004 določeno za prvo leto možne širitve Unije. Odsotnost jasne strategije znotraj EU za leta po 2004 pomeni, da vse kandidatke (razen Bolgarije in Romunije) tekmujejo za pristop k Uniji tega leta. Obstaja možnost, da EU lahko po tem datumu konča s pripravljenostjo na širitve in ne ponudi nobenih novih širitvev v bližnji prihodnosti.

Kot neposredno posledico tega scenarija se vse kandidatke osredotočajo na zaključek pogajanj do konca 2002. Pripravljene so se odpovedati celo nekaterim pomembnim interesom z namenom, da jih ne bi izpustili iz tega prvega kroga širitve. Ta možnost pa pomeni, da lahko obstaja velika razlika med določili pogajanj in resnično pripravljenostjo kandidatke na določenem področju, saj včasih prilagajanje doma ne more iti v korak z napredkom pogajanj. Tako se lahko zgodi, da v kandidatki ob pristopu ne bo ustreznih razmer za članstvo v Uniji, čeprav bodo pogajanja že zaključena. Situaciji se EU lahko izogne le, če se Komisija odloči, da Svetu ne predlaga vključitve kandidatke v Unijo ali da jo Svet zavrne. To je spet metodološko težko izvesti in prinaša politično tveganje, saj kandidatke vidijo zaključek pogajanj kot neposreden začetek ratifikacijskega procesa. Kandidatke bi morale biti upravičene do finančnih virov, predvsem za pokritje stroškov hitrega prilagajanja zakonodaje, prav tako bi morale več vlagati v infrastrukturo in varstvo okolja.

Članstvo temelji na dveh faktorjih – notranji pripravljenosti države in uspešnem zaključku pogajanj z Brusljem in obstoječimi članicami. Začetna točka pogajanj z EU je *acquis communautaire*, zbirka politik EU, ki jih morajo bodoče članice sprejeti v celoti. Termin “pogajanja” je zato deloma neprimeren, saj ne gre za pogajanja o pravnem redu, ampak le o

uveljavitvi izjem in prehodnih obdobjih. Poleg tega pogajanja potekajo med neenakovrednimi partnerji, kjer ima EU položaj "policy-makerja", kandidatkam pa preostaja zelo omejen manevrski prostor. Pravila, ki jih morajo sprejeti kandidatke za vključitev, so napisale obstoječe članice in bodo lahko ponovno predmet pogajanj šele po širitvi, kar pomeni, da bodo sedanje kandidatke imele večjo priložnost za spremembo zakonodaje šele, ko bodo postale polnopravne članice.

Na področjih, kjer kandidatke uskladijo svoj pravni red z *acquis*, se poglavje začasno zapre. Začasen status se podeli zato, ker morajo kandidatke sprejeti *acquis* v obliki, kot bo v času njihovega pristopa. Poglavja se označujejo kot *začasno* zaprta zaradi različnih razlogov, kot so:

- *acquis* se nenehno spreminja.
- Kandidatke morajo v svojih predlogih pogajalskih izhodišč Komisiji predložiti zahteve po prehodnih obdobjih, ki se nanašajo na predvideni datum vstopa v EU. Če takrat do vstopa ne pride, je potrebno spremeniti tudi predlog.
- Razvoj v kandidatkah lahko pripelje do sprememb na področjih, ki zadevajo začasno zaprta poglavja.
- Kandidatke ali članice lahko želijo med pogajanjem povezati določila enega poglavja z drugim, ki je že zaprto, tako dejanje pa povzroči ponovno odprtje poglavja. Preveliko izkoriščanje te možnosti bi v praksi pomenilo opazno zavlačevanje pogajanj, zato se ji komisija in kandidatke izogibajo.

Za uspešen potek pogajanj naj bi se že pred njihovim začetkom določili ključni nacionalni interesi na podlagi raziskav in posvetovanj z vsemi vključenimi skupinami in institucijami. Poleg tega je potrebno izbrati pravi pristop k pogajanjem. Tu se pojavlja predvsem dilema, ali v pogajanja vstopiti z velikim številom zahtev po prehodnih obdobjih in izjemah ali se osredotočiti le na nekaj natančno definiranih "posebnih interesov" (Inotai, 2001, str. 2).

Nacionalne interese³³ mora vlada ugotoviti s sistematičnim pristopom, kar pomeni, da naj koordinira dialog z različnimi interesnimi skupinami v družbi ter upošteva njihova stališča glede širitve. V Sloveniji se je ta proces v večji meri začel šele po začetku pogajanj in tako do usklajevanja pogledov z vlado prihaja šele v kritičnem zadnjem obdobju pogajanj (npr. kmetijstvo).

Študije naj bi preučile ekonomske stroške in koristi pri vztrajanju ali opustitvi določenih zahtev, skupaj z socialnimi, političnimi, regionalnimi, institucijskimi in psihološkimi vplivi na makro ravni. Na ta način bi bil lahko izdelan obsežen in harmoniziran projekt, ki bi bil skupaj z evropsko zakonodajo in finančnimi ocenami spet v razpravi z vključenimi skupinami.

---

³³ Nacionalni interes je relativen pojem z različnih vidikov. Interesnim skupinam se zdijo pomembna različna vprašanja, toda vsa v Bruslju ne morejo biti zastopana. Nekatera od njih so v popolnem nasprotju z določili EU, medtem ko bi nekatera predstavljala velike stroške za kandidatko (v obliki podobnih prehodnih obdobjih s strani EU ali odlogi v pogajalskem procesu). Že samo število različnih interesov pomeni, da pogajalska skupina vseh ne more predstaviti. Nacionalni interesi so prav tako časovno omejeni, saj se njihova relativna pomembnost lahko v času spreminja. Po drugi strani je čas pomemben dejavnik v pogajanjih in nefleksibilnost lahko pomeni zamudo oz. izpad iz skupine, ki se bo priključila EU (Inotai, 2001, str. 16).

Pri pristopu k EU se lahko kandidatka odloči, da bo zastopala večje število zahtev po prehodnih obdobjih in izjemah ali pa le nekatere. Poleg spremenjenih razmer v EU se pogajanja Slovenije in Portugalske najbolj razlikujejo prav na tem področju. Portugalska je v 1980-ih poskušala identificirati veliko število "posebnosti" med pogajanjih in po njih. Večina se je izkazala za nespecifične za Portugalsko ali pa jih Portugalska ni bila sposobna uspešno zagovarjati pred močnejšo skupino držav. Slovenija se je nasprotno odločila za manjše število zahtev (na začetku pogajanj je predložila 42 zahtev, kasneje jih je bilo 20 umaknjenih). Od prvega kroga kandidatke je tak pristop ubrala le še Estonija. V pretekli širitvi sta tak pristop ubrali Švedska in Finska, medtem ko je Avstrija predstavila večje število zahtev (Inotai, 2001, str. 17).

Vsak od teh dveh pristopov ima svoje prednosti in slabosti. Večje število zahtev poveča zaupanje EU v kandidatko, saj ta s tem pokaže, da v celoti razume *acquis* in je dobro pripravljena na pogajanja. Poveča tudi zaupanje domače javnosti v pogajalsko skupino in zagotavlja, da je vlada pripravljena zastopati "nacionalne interese" in ne namerava "prodati" države EU. Prav tako daje večje število zahtev priložnost za fleksibilnost in pridobivanje dodatnih prednosti s tem, da se nekatere zahteve umaknejo. Če vlada zagovarja interese različnih interesnih skupin, vsaj za nekaj časa pokaže interes za ohranitev obstoječega stanja, kar večinoma vodi k vsaj kratkoročni politični in ekonomski stabilnosti. Prav tako pa tudi nakaže EU, da se ni pripravljena pretirano pokoravati njenim zahtevam, saj je interes za uspešno širitev prisoten na obeh straneh.

Po drugi strani lahko veliko število zahtev daje vtis, da kandidatka še ni primerno pripravljena na pogajanja, kaj šele na pristop k EU. Če pride do situacije, da članice pristopijo zelo poglobljeno k obravnavi teh zahtev, lahko njihova številčnost pomeni podaljšanje obdobja pogajanj. Ker gre za dvostranski proces, lahko EU v zameno za sprejetje nekaterih zahtev predloži nasprotno zahtevo, kar kandidatki lahko prinese celo še večje izgube. Prav tako je nevarno, da na začetku pogajanj EU sprejme nekatere manj težavne zahteve in to potem izkoristi na zaključku pogajalskega procesa, ko nekatere pomembne zahteve zavrne, sklicujoč se na svojo fleksibilnost v preteklosti. Nenazadnje imajo zahteve, ki so umaknjene, negativen odmev v političnih, gospodarskih ali socialnih skupinah v državi kandidatki.

Slovenija si je izbrala pot z manjšim številom zahtev. Prednost takega izbora je v tem, da se ustrezne institucije osredotočijo na glavne interese in se poglobljeno pripravijo na njihov zagovor celo v zaključnih krogih pogajanj. Prav tako taka pot onemogoča EU, da predlaga uresničitev kakih nadomestnih zahtev ali da uporabi "crowding out" učinek z manj pomembnimi zahtevami. Komunikacija je lažja, poleg tega vlada ne troši sredstev in časa za usklajevanje interesov različnih lobijev, ampak se lahko posveti osveščanju in informiranju javnosti ter pripravam na izzive, ki jih še prinaša članstvo. Vsaj okviroma ta pristop prinaša tudi hitrejši napredek pri pogajanjih in hitrejši vstop v EU.

Seveda je tak pristop primeren le za države, ki so na priključitev dobro pripravljene, vendar se še vedno lahko pojavi nezaupanje članic glede nizkega števila prehodnih obdobjih. Strategija lahko tudi izloči nekaj možnosti za pridobitev dodatnih koristi v pogajalskem procesu. Če

pride do tega, da je nizko število zahtev po prehodnih obdobjih in izjemah rezultat nezadostnega dialoga z javnostjo, se morda zgodi, da se tako početje kasneje sprejme kot vsiljeno s strani oblasti na način, ki ni upošteval želja družbe.

Izkušnje, ki izhajajo iz portugalskega pristopnega procesa, kažejo, da dolžina prehodnih obdobjih ne pomeni boljšega prilagajanja evropskemu pravnemu redu, ampak gre predvsem za odlog začetka reform. Formalno prilagajanje je sicer z daljšim prehodnim obdobjem lažje, vendar se zmanjšuje tudi dolgoročna konkurenčnost. Čim daljše je prehodno obdobje, večja je tudi možnost kreiranja interesnih skupin, ki so usmerjene k protekcionizmu in k zahtevam za razne podpore namesto da bi se osredotočale na povečevanje učinkovitosti in konkurenčnosti (Inotai, 2001, str. 19).

Pojavljalo se je tudi vprašanje, ali lahko sedanje kandidatke izoblikujejo skupna pogajalska stališča in se pogajajo kot skupina. Čeprav je mnogo strokovnjakov zagovarjalo to idejo, se to ni zgodilo. EU namreč še nikdar ni bila pripravljena pogajati se s kakršnokoli skupino kandidatk. V vseh prejšnjih širitvah so dogovori potekali na izključno bilateralni ravni. Poleg tega je EU vedno uveljavljala svoj nadrejeni položaj za nadaljnje izboljšanje položaja v sporazumih. To je bilo pogosto doseženo s sistemom "najmanjšega odpora" med državami kandidatkami glede pomembnega vprašanja in zaprtja pogajanj na tem področju. Kasneje so bile druge kandidatke prisiljene sprejeti ta zgled. Slovenija je po tem vzorcu prva zaprla poglavje o varstvu okolja. Vse ostale kandidatke so morale sprejeti "slovenski način", če so hotele, da se poglavje zapre.

Na enem področju pa so imele koristi vse udeleženske prejšnjih širitev, zato ga tudi sedanje kandidatke ne bi smele spregledati. Gre za določitev posebnih ciljnih področij, ki so pridobila velika sredstva iz različnih skladov. Portugalska, Španija, Grčija in Irska so tako imele velike koristi iz naslova SF zaradi svoje nerazvitosti. Avstrija, Švedska in Finska so pridobile sredstva za ohranjanje redko poseljenih gorskih področij. Tudi države CEE lahko izkoristijo svoj položaj regije v prehodu, ki je pomembnega strateškega pomena za prihodnost EU.

9.1. Prevelika prilagoditev *acquis*?

Splošna ocena za Slovenijo je, da pri prilagajanju zahtevam EU zelo dobro napreduje. V literaturi pa se pojavlja tudi vprašanje, ali je možno, da se država preveč prilagodi *acquis communautaire* in tako prehitro ali preveč omeji nekatera področja in s tem zmanjša lastne ekonomske ali socialne koristi (de Macedo, 1999).

To je sicer možno, toda portugalski način pristopanja k EU kaže, da je možnost, da se to zgodi, manjša, čim bolj postopno je prilagajanje in čim več podpore je deležen prilagoditveni proces. Kljub temu obstaja nevarnost pri "defenzivni" politiki pristopa, kot ga je uporabljala Portugalska. Če je v splošnem postopno prilagajanje zaželeno, kadar je kombinirano s strategijo liberalizacije, lahko po drugi strani vodi do povečanja namesto zmanjšanja njegovih stroškov, kadar se uporablja defenzivna politika (Macedo, 1999a, str. 16).

Analize napredovanja v prevzemanju *acquis* kažejo, da je prav tako nevaren prevelik zaostanek. Če reforme na začetku potekajo počasi, mora kasneje država v kratkem času napraviti velik korak. Nujne prilagoditve pa pomenijo za državo težko breme, ki povečuje stroške prilagajanja.

10. TRIJE KORAKI DO INTEGRACIJE

Shematično se lahko proces nastajanja EU, kot jo poznamo danes, prikaže kot proces integracije v treh korakih – članstvo v GATT, bilateralni sporazumi o prosti trgovini in carinska unija. Članice EU so potrebovale več kot 40 let, da so se postopoma znašle na današnji stopnji integracije. Države kandidatke pa so soočene z veliko težjo oviro, če hočejo tudi one postati njen del.

Prva dva koraka na področju gospodarskega sodelovanja – članstvo v GATT in prostotrgovinski sporazumi – sta zanje relativno neproblematična. Tretja stopnja – članstvo v carinski uniji – pa predstavlja zelo velik izziv. Države članice so tudi v carinski uniji prešle več “podstopenj” (skupni trg, *Enotna evropska listina* in *Sporazum o EU*). Trenutno so te tri “podstopnje” združene v en sam velik korak, ki ga morajo narediti sedanje kandidatke (glej Diagram 2 in Tabelo 21 v Prilogi) (No intermediate steps, 1999).

Prvi korak v mednarodni integraciji je članstvo v GATT. Slovenija je članica GATT postala z uveljavitvijo *Protokola o pristopu RS h GATT* 30.10.1994 (Gusel, Bobek, 1997, str. 225).

Drugi korak predstavlja brezcarinsko trgovanje z industrijskimi izdelki v okviru bilateralnih sporazumov. Na tem področju je Slovenija sklenila

- Evropski sporazum o pridružitvi med RS na eni strani in Evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru EU na drugi strani; sporazum je bil podpisan 10.06.1996 in ratificiran 15.07.1997.
- Sporazum o pristopu RS k Srednjeevropskemu sporazumu o prosti trgovini (CEFTA) je bil podpisan 25.11.1995, ratificiran 26.06.1997 in velja od 31.03.1999.
- Sporazum med državami članicami EFTE (Lichtenstein, Islandija, Norveška, Švica) in RS je bil podpisan 13.06.1995, ratificiran 26.06.1997 in velja od 01.01.1999.
- bilateralne sporazume z BiH, Estonijo, Hrvaško, Izraelom, Latvijo, Litvo, Makedonijo in Turčijo v letih 1996-2001 (Stanje na področju bilateralnih..., 2002).

Tretji korak, ki Slovenijo še čaka, je sestavljen iz treh “podkorakov”. Prvega od teh predstavlja *Rimska pogodba*, ki je razširila prosto trgovino na vse proizvode, določila prost pretok delavcev, prosto trgovino s kmetijskimi izdelki in CAP. Uvedla je tudi skupno zunanjo tarifo.

Drugi “podkorak” je projekt *Enotnega evropskega trga* iz leta 1985, ki je še okrepil prost pretok oseb in proizvodov ter zagotovil prost pretok storitev in kapitala. Zagotovil je pravico do ustanavljanja podjetij v državah članicah, harmoniziral DDV, uvedel medsebojno

priznavanje določenih standardov, sprostil javna naročila in poostril nadnacionalni nadzor nad omejevanjem konkurence in državnimi pomočmi.

Tretji "podkorak" pa predstavlja *Sporazum o Evropski uniji oz. Maastrichtski sporazum*, podpisan 7.2.1992. Le-ta je podlaga za pristop članic k EMU in za uvedbo skupne valute. Po drugi strani povečuje moč evropskega parlamenta in uvaja pojem državljanstva Unije (*European citizenship*). Vsa njegova določila sicer še niso v veljavi.

Kljub podobnosti po ekonomskih kriterijih z nekaterimi članicami EU (Portugalska, Grčija) Slovenija ne more predpostavljati, da bo doseganje njihove razvojne ravni že samo po sebi pripeljalo do članstva naše države v tej organizaciji. EU iz 80-ih let namreč ne obstaja več, v njej je prišlo do političnih, gospodarskih in socialnih sprememb, ki bodo odločilno vplivale na možnost sprejetja novih članic (No intermediate steps, 1999). Slovenija se mora zato v predpristopnem obdobju dobro pripraviti na izzive, s katerimi se bo soočala pri premagovanju zadnje stopnje vključevanja v EU, da bo lahko kot polnopravna članica uspešno nadaljevala z dinamiko razvoja in gospodarsko rastjo.

11. SKLEP

Skoraj z gotovostjo lahko rečemo, da bo Slovenija v prihodnosti postala članica Evropske unije. Koliko pa bo pripravljena na prevzem obveznosti, je odvisno predvsem od njenih predpristopnih politik.

Tako kot je to veljalo za Portugalsko, so države Evropske unije tudi za Slovenijo najpomembnejši trgovinski partner. Zato je bil za obe državi praktično edini realistični scenarij razvoja članstvo v EU, da bi lahko uspešno sodelovali v mednarodni trgovini in si zagotovili razvoj.

Za obe državi je v obdobju pred pristopom značilna manjša gospodarska razvitost kot povprečje EU. Cilj v obeh je bil zmanjšanje razvojnega zaostanka. Portugalski pristop k Skupnosti je obravnavan kot zelo uspešen. Edino področje, na katerem je Portugalska po vstopu zabeležila negativne rezultate, je kmetijstvo. Hiter razvoj na ostalih področjih se pripisuje uspešnemu izvajanju nacionalnih politik, ki so težile k odpiranju gospodarstva, privabljanju tujih investicij, zaprtju neprofitabilnih podjetij, povečevanju konkurence in manjši vlogi države v gospodarstvu. Slovenijo na večini od teh področij reforme še čakajo. Paziti mora, da bodo spremembe res učinkovito izpeljane, sicer se lahko zgodi, da bo sprejeta v EU, vendar pa v praksi tej nalogi ne bo kos.

Medtem ko je Portugalska pristopila k vključevanju precej defenzivno, na kar kaže tudi dolgo obdobje pristopa, in z velikim številom zahtev, je Slovenija ubrala drugačno strategijo (hiter potek pogajanj in majhno število zahtev po prehodnih obdobjih ali izjemah) in dokazala, da je na pristop dobro pripravljena. Kljub različnim prednostim, ki jih ima vsak od pristopov, portugalske izkušnje kažejo, da večina izjem prinese le odlašanje z začetkom nujnih reform.

Za svoj razvoj se ima Portugalska zahvaliti tudi velikim sredstvom iz različnih skladov. Tudi Slovenija pričakuje, da bo od Unije deležna finančnih koristi. Toda koristi s tega vidika so nepredvidljive, saj se je potrebno zavedati, da je Slovenija najrazvitejša med kandidatkami in zato se pojavljajo celo napovedi, da naj bi takoj po pristopu postala celo neto plačnik v evropski proračun.

Tako Slovenija kot Portugalska se soočata tudi z negativno podobo, ki jo imajo ostale države o njej. Kljub formalnemu poteku pogajanj na individualni ravni je bil portugalski pristop vezan na potek pogajanj s Španijo, v trenutni širitvi pa so najpomembnejši akterji države Višegrajske skupine.

Slovenija je med kandidatkami najbolj razvita in že dosega raven gospodarske razvitosti nekaterih manj razvitih članic. Kljub temu pa to za vključitev še ni dovolj. Slovenija mora že zaradi lastnega ekonomskega interesa izpeljati že omenjene reforme in z ustreznim pristopom lahko tako kot Portugalska postane naslednja "zgodba o uspehu".

LITERATURA

1. Adam Frane: The relevance of social capital and intermediary structures for the creation of systemic competitiveness. *Journal of social sciences. Problems of European integration: the case of Southern and East Central European countries.* Ljubljana: XIV(1998), 26, str. 48-58.
2. Agenda 2000. For a stronger and wider union. *Bulletin of the European Union. Supplement 5/97.* Luxembourg: European Commission, 1997. 138 str.
3. Álvares Pedro: The enlargement of the European Union and the experience of Portugal's accession Negotiations. Oeiras: INA – Instituto Nacional de Administração, 1999. 107 str.
4. Axt Heinz-Jürgen: The Europe as a Catalyst of modernization? The experiences from the Southern enlargement. *Journal of social sciences. Problems of European integration: the case of Southern and East Central European countries.* Ljubljana: XIV (1998), 26, str. 9-21.
5. Bernard Kenneth N.: Eastern Europe: A source of additional competition or of new opportunities? *Competing from the periphery. Core issues in international business.* London: The Dryden Press, 1997, str. 439-474.
6. *Economia Ibérica.* Espírito Santo Research, no. 02, februar 2002. Lisboa: Banco Espírito Santo, 2002. 31 str.
7. European Commission: Eurobarometer. Public opinion in the European Union. Report number 56. Brussels: Directorate-General Press and Communication, april 2002. 107 str.
8. European Commission: The Free Movement of Workers in the Context of Enlargement. March 2001. [URL: <http://europa.eu.int/comm/enlargement/docs/>], 12.3.2002.
9. Evropski sporazum o pridružitvi med Republiko Slovenijo na eni strani in evropskimi skupnostmi in njihovimi državami članicami, ki delujejo v okviru Evropske unije, na drugi strani. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije, 1999. 289 str.
10. Gusel Leo, Bobek Vito: *Sistemi in instrumenti mednarodne menjave.* Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, 1997. 352 str.
11. Inotai András: Some reflections on Possible Scenarios for EU Enlargement. Some Key Issues in Understanding the Negotiations on Accession to the European Union. Working papers. No. 122, B.k.: Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences, 2001. 21 str.
12. Jimeno Juan et al.: *Integration and Inequality: Lesson from the Accessions of Portugal and Spain to the EU.* Documento de trabajo. B.k: FEDEA, 2000. 73 str.
13. Knoll John et al.: *Analysis of the Economic Growth Programs of Central and Eastern European Economies in transition.* May 31, 2000. [URL: http://www.stanford.edu/class/e297c/poverty_prejudice/spring_2000/jknoll.htm], 31.5.2000
14. Krašovec Tone: *Deset let gospodarskega razvoja v samostojni Sloveniji.* [URL: <http://www.zdruzenje-manager.si/slo/publikacije-raziskave/10-let-razvoja/>], 26.5.2002.
15. Lovino I., Passerini P.: *The evolution of FDI in candidate countries: Data 1995-2000.* Statistics in focus. Economy and finance. Theme 2-3/2002. Eurostat: 2002. 8 str.
16. de Macedo Jorge Braga: *Lessons of EU Accession from Portugal.* Faculty of Economics. Nova University at Lisbon. 1999. [URL: www.fe.unl.pt/~jbmacedo/papers/outline.html], 12.3.2002.

17. de Macedo Jorge Braga: Portugal's European integration: the limits of external pressure. Faculty of Economics, Nova University at Lisbon. December 1999a. 43 str. [URL: www.fe.unl.pt/~jbmacedo/publications/novawp.html], 12.3.2002.
18. Manuel Paul C., Royo Sebastián: Re-conceptualizing Economic Relations and Political Citizenship in the New Iberia of the New Europe: Some Lessons from the 15th Anniversary of the Accession of Portugal and Spain to the European Union. New England Political Association Annual Meeting. Portsmouth, 2001. 33 str.
19. Mašanović Božo: Drobline z bruseljske mize. Delo, 23.4.2002., str. 14.
20. Mašanović Božo: Enaka merila za vse kandidatke. Delo, 23.4.2002a, str. 14.
21. Mateus Abel: *Economia Portuguesa: crescimento no contexto internacional (1910-)*. Lisboa - São Paulo: Editorial Verbo, 2001. 428 str.
22. Mateus Abel: Portugal's Accession to the European Union. The Second Decade - Prospects for European Integration after Ten Years of Transition. The Hague: Ministry of Economic Affairs, 1999. 15 str.
23. McDermott Michael: *Competing from Southern Europe: The Case of Portugal. Competing from the periphery. Core issues in international business*. London: The Dryden Press, 1997, str. 475-520.
24. Murn Ana: Državne in strukturne pomoči v Evropski uniji, posameznih državah Evropske unije in v Sloveniji. Delovni zvezki Urada za makroekonomske analize in razvoj, IX (2000), 10. Ljubljana: UMAR, april 2001. 83 str.
25. O'Rourke Breffni: EU: Eastward Expansion Poses Threats And Prospects To Portugal's Prosperity. Radio Liberty Inc. [URL: www.rferl.org/nca/features/2000/06/F.RU.000620135533.html], 16.3.2002.
26. Podlogar Alenka: *Ekonomska politika Portugalske*. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 38 str.
27. Pogajalska izhodišča Republike Slovenije za pogajanja o pristopu k Evropski uniji. Ljubljana: Služba Vlade RS za evropske zadeve, 2000. 347 str.
28. Poročilo Evropske komisije o napredku za leto 2001. Poročevalec Državnega zbora Republike Slovenije. Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, XXVIII (2002), 2. 201 str.
29. Redno poročilo Komisije o napredku Slovenije pri vključevanju v Evropsko unijo 1999. Ljubljana: Delegacija Evropske komisije v Republiki Sloveniji, 1999. 88 str.
30. Srubar Ilja: System change and European integration. *Journal of social sciences. Problems of European integraton: the case of Southern and East Central European countries*. Ljubljana: XIV (1998), 26, str. 22-32.
31. Statistični letopis 2001. Statistični urad Republike Slovenije: Ljubljana: Letnik XL, 2001. 662 str.
32. Šporar Boštjan: Spremembe gospodarske strukture Španije in Portugalske ter njun pristop k Evropski Skupnosti. Diplomsko delo. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1993. 65 str.

VIRI

1. Balança de pagamentos externos de Portugal. Banco de Portugal. [URL: http://www.bportugal.pt/publish/serlong/pdfs/bal/q_bal_pag_ext.pdf], 29.5.2002.
2. Community support framework Portugal 2000 – 2006. Regio/2000/1320-EN. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/prord/pro2000_en.htm], 12.3.2002.
3. Detajlni pregled stanja pogajalskih izhodišč. [URL: <http://www.gov.si/ops/slo/pi/podrobno.html>], 29.5.2002.
4. Economic overview. Portugal embassy in India. [URL: www.embportindia.com/economic.htm], 29.5.2002.
5. Eurostat yearbook 2002: The candidate countries. [URL: <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat>], 19.5.2002.
6. Fresneda B.: Portuguese economy between 1974 and 1986. Working paper. Lizbona, 2001.
7. ICEP Portugal: Investimento internacional. [URL: <http://www.icep.pt/portugal/investimento.asp>], 19.5.2002.
8. Javno mnenje. Mesečne meritve 2001-2002: Politbarometer - izbor vprašanj o vključevanju v EU. Maj 2002. [URL: <http://evropa.gov.si/javno-mnenje/>], 19.5.2002.
9. Mateus Abel M.: Um novo modelo de desenvolvimento para Portugal? 2001a [URL: http://isegi.unl.pt/ensino/docentes/abelmateus/publicacoes/NovoModelo/novo_modelo.doc], 23.5.2002.
10. No intermediate steps [URL: [heiwwww.unige.ch/~baldwin/papers/pets/no_step .pdf](http://heiwwww.unige.ch/~baldwin/papers/pets/no_step.pdf)], 27.10.1999.
11. Organigram. Ožja pogajalska skupina za pristop RS k EU. Maj 2002. [URL: <http://www.gov.si/ops/slo/organizacija/organigram.html>], 19.5.2002.
12. Portugal. org: Development Funds from Abroad. [URL: http://www.portugal.org/information/economic1/info_1g.html], 3.4.2002.
13. Stališča Slovencev o vključevanju Slovenije v EU – 1997. Javno Mnenje. Slovenija, doma v Evropi. [URL: <http://evropa.gov.si/javno-mnenje/stalisca-slovencev-1997/>], 23.5.2002.
14. Stališča Slovencev o vključevanju Slovenije v EU - 2001. Javno Mnenje. Slovenija, doma v Evropi. [URL: <http://evropa.gov.si/javno-mnenje/stalisca-slovencev-2001/>], 23.5.2002.
15. Stanje na področju bilateralnih in multilateralnih sporazumov. Ministrstvo za gospodarstvo. [URL: <http://www2.gov.si/mg/mgslo.nsf>], 29.5.2002.
16. Survey: Portugal. The Economist, 2.12.2000.
17. Vključevanje v EU. Slovenija, doma v Evropi. [URL: <http://evropa.gov.si/vkljucevanje/proces/>], 29.5.2002.

**PRILOGA:
TABELE, GRAFI IN DIAGRAMI
SEZNAM KRATIC**

SEZNAM TABEL, GRAFOV IN DIAGRAMOV

Tabela 1:

Inflacija na Portugalskem v tekočih cenah za obdobje 1970 – 1986 (letna sprememba v %)

Tabela 2:

Letna stopnja rasti BDP na Portugalskem in v ES-12 po stalnih cenah (v %)

Tabela 3:

Bilanca tekočih transakcij za Portugalsko v letih 1976 – 1983 (v mio escudov)

Tabela 4:

Portugalski javni dolg v izbranih letih (v % BDP)

Tabela 5:

Letne stopnje realne rasti BDP v Sloveniji

Tabela 6:

Indeks cen življenjskih potrebščin za Slovenijo (povprečje prejšnjega leta = 100)

Tabela 7:

Neposredne tuje investicije v kandidatkah (v mio ECU/€ in % BDP po tržnih cenah)

Tabela 8:

Časovni pregled portugalskega priključevanja k EU

Tabela 9:

Časovni pregled slovenskega priključevanja k EU

Graf 1:

Evropska opredeljenost pred osamosvojitvijo v letih 1988, 1989 in 1990

Tabela 10:

Izvoz in uvoz blaga po ekonomskih skupinah držav za Slovenijo (v mio SIT)

Diagram 1:

Organigram institucij, ki sodelujejo pri vključevanju RS v EU

Tabela 11:

Mesečne meritve 2001-2002: Politbarometer - izbor vprašanj o vključevanju v EU (v %)

Tabela 12:

Proračunski presežek oz. primanjkljaj v Sloveniji (v mio SIT)

Tabela 13:

Državne pomoči na Portuglskem in v EU v obdobju 1990-1998 (v % BDP)

Tabela 14:

Kazalniki državnih pomoči za Slovenijo

Tabela 15:

Tuje neposredne investicije na Portugalskem (v mio USD)

Tabela 16:

Tokovi med EU in Portugalsko v obdobju 1997-2001 (v mrd escudov)

Tabela 17:

Načrtovana sredstva strukturnih skladov za Portugalsko v obdobju 2000-2006 (v tekočih cenah)

Tabela 18:

Pregled tuje tehnične pomoči Sloveniji v obdobju 1992-1999 (v mio €)

Tabela 19:

Predvidene pomoči iz strukturnih skladov državam kandidatkam po vstopu v EU (v % strukturnega sklada)

Graf 2:

Zadolženost portugalskih gospodinjstev v obdobju 1992-2001 (kot % razpoložljivega dohodka)

Tabela 20:

Podpora državam kandidatkam za vključitev v EU med prebivalci držav članic (v %)

Diagram 2:

Zgodovinsko širjenje in razvoj Evropske unije

Tabela 21:

Število let v določeni obliki sporazuma na poti k EU

Tabela 1: Inflacija na Portugalskem v tekočih cenah za obdobje 1970 – 1986

Leto	Inflacija (letna sprememba v odstotkih)
1970	7.0
1971	6.3
1972	8.3
1973	8.9
1974	11.5
1975	29.2
1976	20.4
1977	19.3
1978	27.2
1979	22.1
1980	24.2
1981	16.6
1982	20.0
1983	22.4
1984	25.5
1985	19.3
1986	11.7

Vir: Fresneda B.: Portuguese economy... Lizbona, 2001.

Tabela 2: Letna stopnja rasti BDP na Portugalskem in v ES-12 po stalnih cenah (v %)

Leto	Portugalska	ES-12
1961-70	6.4	4.8
1971	6.6	3.3
1972	8.0	4.2
1973	11.2	6.3
1974	1.1	1.9
1975	-4.3	-1.1
1976	6.9	4.8
1977	5.5	2.4
1978	3.4	3.0
1979	6.1	3.2
1980	4.8	1.3
1981	1.3	0.2
1982	2.2	0.8
1983	0.0	1.6
1984	-1.4	2.3
1985	2.8	2.5
1986	4.1	2.7

Vir: Fresneda B.: Portuguese economy... Lizbona, 2001.

Tabela 3: **Bilanca tekočih transakcij za Portugalsko v letih 1976 – 1983 (v mio escudov)**

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983
Bilanca tekočih transakcij	-43.959	-60.518	-35.719	1.151	-69.179	-191.703	-276.463	-196.301

Vir: Balança de pagamentos... Banco de Portugal. [URL: http://www.bportugal.pt/publish/serlong/pdfs/bal/q_bal_pag_ext.pdf], 29.5.2002.

Tabela 4: **Portugalski javni dolg v izbranih letih**

Leto	Javni dolg (odstotek BDP)
1973	18
1976	41
1980	47
1982	62
1984	76
1986	80
1989	70

Vir: Mateus Abel: *Economia Portuguesa*. Lisboa, 2001, str. 118.

Tabela 5: **Letne stopnje realne rasti BDP v Sloveniji**

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Realna rast BDP	-8.9	-5.5	2.8	5.3	4.1	3.5	4.6	3.8	5.2	4.6

Vir: Statistični letopis 2001. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana: 2001, Letnik XL, str. 462.

Tabela 6: **Indeks cen življenjskih potrebščin za Slovenijo (povprečje prejšnjega leta = 100)**

Leto	Indeks cen
1986	195.9
1987	231.9
1988	299.6
1989	1385.3
1990	651.6
1991	215.0
1992	307.3
1993	132.9
1994	121.0
1995	113.5
1996	109.9
1997	108.4
1998	107.9
1999	106.1
2000	108.9

Vir: Statistični letopis 2001. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana: 2001, Letnik XL, str. 275.

Tabela 7: Neposredne tuje investicije v kandidatkah (v mio ECU/€ in % BDP po tržnih cenah) po posameznih letih

	1995		1996		1997		1998		1999	
Bolgarija	69	0,7	86	1,1	445	5,0	479	4,4	756	6,5
Ciper	66	1,0	43	0,6	433	5,8	237	2,9	642	7,5
Češka	1960	4,9	1125	2,5	1148	2,5	3303	6,5	5932	11,6
Estonija	154	5,7	119	3,5	235	5,8	513	11,0	284	5,8
Madžarska	3675	10,8	1803	5,1	1928	4,8	1815	4,3	1849	4,1
Litva	55	1,2	120	1,9	313	3,7	826	8,6	456	4,6
Latvija	136	4,0	301	7,4	460	9,3	318	5,8	334	5,2
Malta	101	4,1	218	8,3	71	2,4	238	7,6	770	22,5
Poljska	2797	2,9	3542	3,1	4328	3,4	5678	4,0	6821	4,7
Romunija	320	1,2	207	0,7	1071	3,4	1812	4,9	977	3,0
Slovenija	235	1,6	210	1,4	414	2,6	178	1,0	78	0,4
Slovakija	181	1,3	279	1,8	154	0,9	504	2,7	306	1,7
Turčija	677	0,5	569	0,4	710	0,4	838	0,5	735	0,4
Skupaj	10426	2,7	8622	2,0	11711	2,4	16738	3,2	19941	3,8

Vir: Lovino, Passerini: The evolution of FDI... Eurostat: 2002, str.7.

Tabela 8: Časovni pregled portugalskega priključevanja k EU

1972		Portugalska podpiše sporazum o prosti trgovini
1977	28. marec	Portugalska predloži prošnjo za pristop k EU
1978	20. april	Komisija pošlje dokument o predvidenih težavah glede širitve Svetu Evrope
	19. maj	Komisija odobri portugalsko prošnjo
	6. junij	Evropski svet odobri portugalsko prošnjo
	17. oktober	Uradno odprtje pogajanj med ES in Portugalsko
	1. in 21. december	Prvo srečanje zastopnikov glede organizacijskih vprašanj
1980	12. marec	Komisija privzame skupno stališče glede socialnih politik, ki zadevajo Portugalsko in Španijo: prost pretok delavcev s fazno tranzicijo od 7-10 let
	27. julij	Sporazum o socialni politiki
	3. december	Sporazum o predpristopni finančni pomoči
1982	12. februar	Sporazum o regionalni politiki, pretoku kapitala in transportu
	28. september	Sporazum o fiskalnih zadevah in Skupnosti za premog in jeklo
1983	25. januar	Sporazum o tujih neposrednih investicijah in pravici do ustanavljanja
	27. junij	Sporazum o harmonizaciji zakonodajnih sistemov, okolju in varstvu potrošnikov
	18. julij	Začetek pogajanj o kmetijstvu
	3. oktober	Sporazum o industrijskem sektorju in zunanjih odnosih
	22. oktober	Sporazum o kmetijstvu in socialnih zadevah
1984	27. november	Sporazum o panogah kmetijstva
	18. december	Sporazum o ribištvu in kritičnih sektorjih kmetijstva
1985	29. januar	Sporazumi o kritičnih sektorjih v kmetijstvu (vino) in industriji (avtomobilska industrija), ukinitvev kvantitativnih omejitev s strani Portugalske
	28.-29. marec	Protokoli, ki se nanašajo na kmetijstvo, ribištvo, socialne zadeve, institucije in finančne odnose so sprejeti skupaj z ustreznimi sporazumi
	junij	Portugalska podpiše Sporazum o EU
1986	1. januar	Portugalska postane polnopravna članica EU

Vir: Mateus Abel: Portugal's Accession to the European Union. The Hague, 1999, str. 4.

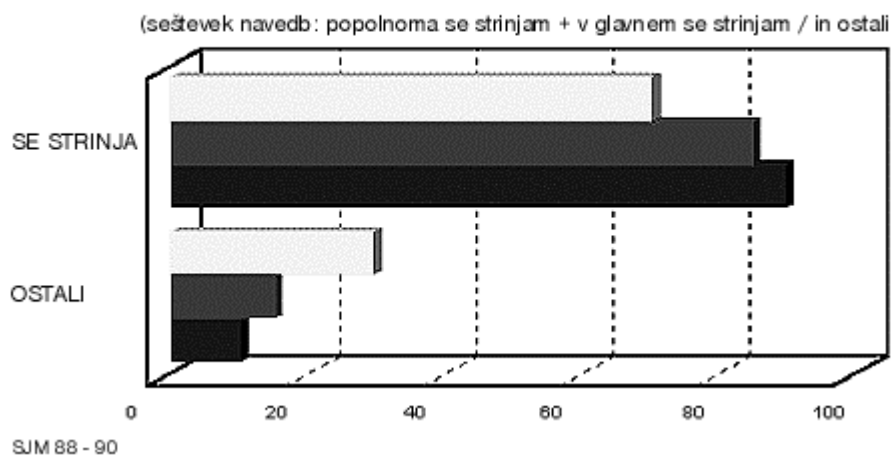
Tabela 9: Časovni pregled slovenskega priključevanja k EU

1991	25.junij	Od razglasitve samostojnosti Slovenije je vključevanje v EU prednostna naloga vlade
1992	15.januar	Slovenijo kot samostojno državo priznajo vse države članice
1993	1.september 9.december	Sporazum o sodelovanju med Slovenijo in EU stopi v veljavo (podpisan 5.4.93) Slovenija prosi za začetek pogajanj o sklenitvi Evropskega Sporazuma Evropski vrh v Kopenhagnu: Evropski svet določi pogoje za članstvo
1995	16.december	Evropski vrh v Madridu: EU in Slovenija skleneta t.i. Španski kompromis, ki tujcem omogoča nakup nepremičnin ob pogojih vzajemnosti
1996	10. junij	Slovenija in EU podpišeta Evropski sporazum in Slovenija uradno zaprosi za članstvo v EU
1997	1. januar Maj 16. julij 13. december	Začasni sporazum o trgovini med Slovenijo in EU stopi v veljavo (podpisan 11.11.96) Slovenija sprejela izhodišča strategije vključevanja v Unijo, v katerih je potrdila željo postati polnopravna članica EU Evropska komisija predstavila mnenje o državah kandidatkah za vstop v EU (Agenda 2000) Ugodno mnenje za Slovenijo Luksemburški vrh: Slovenija uvrščena v prvi krog držav za začetek pogajanj
1998	8. januar 26. marec 31. marec 27. april 10. november	Vlada sprejme Strategijo za vključevanje Slovenije v EU Vlada sprejme Državni program za prevzem pravnega reda EU za 1998 – rokovnik za prevzem prednostnih nalog iz Partnerstva za pristop Medvladna pogajalska konferenca: uradni začetek pogajanj med EU in državami prvega kroga Začetek pregleda usklajenosti slovenske zakonodaje s pravnim redom EU (screening) Pogajalska konferenca: uradni začetek vsebinskih pogajanj: “nič ni dogovorjeno dokler ni vse dogovorjeno”. Odprtih 7 pogajalskih vprašanj
1999	1. februar 19. maj 31.maj 26. junij 7. december 10. december	Evropski sporazum o pridružitvi med Slovenijo in EU stopi v veljavo Pogajalska konferenca: odprtje 8 novih poglavij – 8 poglavij zaprto (mala in srednja podjetja, znanost, šolstvo, industrijska politika, statistika, telekomunikacije, varstvo potrošnikov ter ribištvo) Vlada sprejela Državni program za prevzem pravnega reda EU do konca leta 2000 –načrt za izpolnitev srednjeročnih nalog iz Partnerstva za pristop Poročilo vlade o uresničevanju Državnega programa za prevzem pravnega reda EU Partnerstvo za pristop 1999: EU določi nove prednostne naloge Pogajalska konferenca: odprtje še osmih novih poglavij, zapre se poglavje ekonomske in monetarne unije Helsinški vrh: uvedba pogajanj z vsemi kandidatkami
2000	26. maj 30. junij 8. november 14. november	Pogajalska konferenca: odprtje še zadnjih šestih novih poglavij, zapreta se poglavji o skupni zunanji in varnostni politiki in pravu družb Poročilo vlade o napredku Slovenije za leto 2000 Poročilo o napredku Slovenije za 2000 Pogajalska konferenca: dve poglavji zaprti – prost pretok storitev, finančni nadzor. 1. Decembra se zapre še poglavje Socialna politika in zaposlovanje
2001	29. marec 29. junij 13. november	Pogajalska konferenca: še štiri poglavja zaprta: okolje, energetika, prost pretok blaga in prost pretok kapitala. 1. Junija se zapreta še dve poglavji: kultura in avdiovizualna politika ter zunanji ekonomski odnosi. Skupno zaprtih 20 poglavij Poročilo vlade o napredku Slovenije za leto 2001 Letno poročilo Evropske komisije o napredku Slovenije za leto 2001 Pogajalska konferenca: obravnavanje zadnjih poglavij: promet, kmetijstvo, regionalna politika ter financiranje in proračun Pogajalske konference: šest zaključenih poglavij – 27.7.01 carinska unija, 28.11.01 – konkurence in državne pomoči, 12.12.01 – prost pretok oseb, obdavčitev ter pravosodje in notranje zadeve, 21. 12. 01 – transport
2002	22. april	Pogajalska konferenca

Vir: Vključevanje v EU. Slovenija, doma v Evropi. [URL: <http://evropa.gov.si/vkljucjevanje/proces/>], 29.5.2002.

Graf 1: Evropska opredeljenost pred osamosvojitvijo v letih 1988, 1989 in 1990

Jugoslavija naj postane članica EGS

Vir: Stališča Slovencev o vključevanju Slovenije v EU – 1997. [URL: <http://evropa.gov.si/javno-mnenje/stalisca-slovencev-1997/>], 23.5.2002.

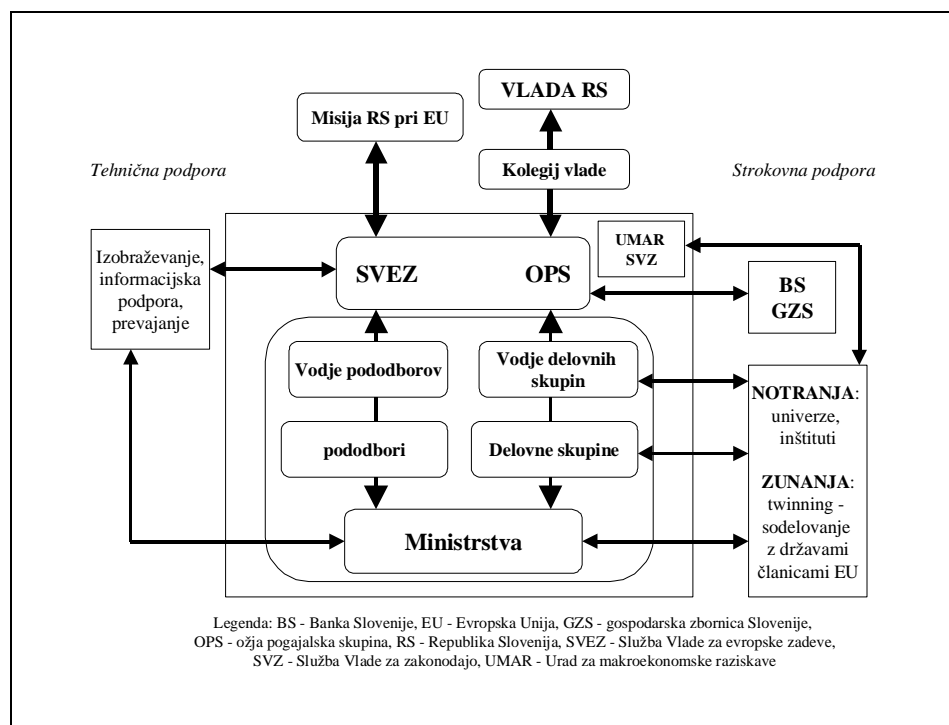
Tabela 10: Izvoz in uvoz blaga po ekonomskih skupinah držav za Slovenijo (v mio SIT)

	Izvoz				Uvoz			
	1997	1998	1999	2000	1997	1998	1999	2000
EU	848731	981749	1027005	1242495	1008128	1162707	1264341	1527699
EFTA	13822	16144	20565	27936	30814	34526	43815	47198
CEFTA	76781	97471	113495	154510	110138	120277	155275	204468
Ex-YU	222167	231625	236867	305495	94815	98342	104447	133229

Vir: Statistični letopis 2001. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana: 2001, Letnik XL, str. 406.
Opomba: ex-YU predstavlja države, nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije.

Diagram 1: Organigram institucij, ki sodelujejo pri vključevanju RS v EU

Vir: Organigram. Ožja pogajalska skupina za pristop RS k EU. [URL: <http://www.gov.si/ops/slo/organizacija/organigram.html>], 19.5.2002.

Tabela 11: Mesečne meritve 2001-2002: Politbarometer - izbor vprašanj o vključevanju v EU

Če bi bil v nedeljo referendum, ali bi glasovali za vstop ali proti vstopu v EU?

	maj 01	jun 01	jul 01	sep 01	okt 01	nov 01	dec 01	jan 02	feb 02	mar 02	apr 02
Glasoval bi za (v %)	50,7	51,2	54,8	52,0	54,6	53,6	53,2	55,7	48,6	48,0	53,8
Glasoval bi proti (v %)	30,8	27,7	27,2	26,8	23,4	27,0	27,5	27,3	32,5	33,3	31,8
Ne vem, b.o. (v %)	18,5	21,1	18,0	21,2	22,0	19,5	19,3	17,1	18,9	19,7	14,4

Vir: Javno mnenje. Mesečne meritve 2001-2002: Politbarometer - izbor vprašanj o vključevanju v EU. Maj 2002. [URL: <http://evropa.gov.si/javno-mnenje/>], 19.5.2002.

Tabela 12: Proračunski presežek oz. primanjkljaj v Sloveniji (v mio SIT)

1995	1996	1997	1998	1999	2000
913	8230	-34081	-25591	-23297	-54720

Vir: Statistični letopis 2001. Statistični urad Republike Slovenije. Ljubljana: 2001, Letnik XL, str. 501.

Tabela 13: **Državne pomoči na Portugalskem in v EU v obdobju 1990-1998 (v % BDP)**

Obdobje	Znesek pomoči	EU
1990-92	1,5%	1,8%
1992-94	0,8%	1,5%
1994-96	1,37%	1,32%
1996-98	1,63%	1,12%

Vir: Murn Ana: Državne in strukturne pomoči... Ljubljana, 2001, str. 39.

Tabela 14: **Kazalniki državnih pomoči za Slovenijo**

	Slovenija 1998	Slovenija 1999	Letno povprečje EU 1996-98
Državne pomoči skupaj, % BDP	2.53	2.44	1.12*
Državne pomoči skupaj na zaposlenega v EUR	593	605	526*
Struktura državnih pomoči	100.00	100.00	100.00
Kmetijstvo in ribištvo	20.88	30.28	14.60
Transport	16.55	12.35	34.56
Premogovništvo	4.10	5.43	8.08
Predelovalna industrija in ostali sektorji	58.47	51.94	42.76

Vir: Murn Ana: Državne in strukturne pomoči... Ljubljana, 2001, str. 50.

Opomba: * podatki brez kmetijstva in ribištva.

Tabela 15: **Tuje neposredne investicije na Portugalskem**

Leto	Znesek TNI (v mio USD)
1970	29
1980	157
1985	274
1990	2.610
1993	2.957
1994	2.076
1995	4.326
1996	6.319
1997	9.404
1998	13.351
1999	13.527
2000	19.853

Vir: ICEP Portugal: Investimento internacional. [URL: <http://www.icep.pt/portugal/investimento.asp>], 19.5.2002 in Economic Overview. [URL: www.embportindia.com/economic.htm], 29.5.2002.

Tabela 16: Tokovi med EU in Portugalsko v obdobju 1997-2001 (v mrd escudov)

leto	1997	1998	1999	2000	2001f
Plačila Portugalske	214	232	236	241	264
Plačila EU	749	798	814	681	963
<i>EKJUS – garancije</i>	129	128	131	150	161
<i>EKJUS – usmerjanje</i>	64	72	78	60	77
<i>ERDF</i>	341	307	353	256	434
<i>ESF</i>	86	143	122	133	181
<i>Kohezijski sklad</i>	116	126	96	66	100
<i>Drugo</i>	13	24	34	15	10
Saldo	535	567	578	439	699

Vir: Portugal. org. Development Funds from Abroad. [URL: http://www.portugal.org/information/economic1/info_1g.html], 3.4.2002.

Tabela 17: Načrtovana sredstva strukturnih skladov za Portugalsko v obdobju 2000-2006 (v tekočih cenah)

leto	Mio €	%
2000	3 216	15.7%
2001	3 111	15.1%
2002	3 001	14.6%
2003	2 885	14.0%
2004	2 762	13.5%
2005	2 818	13.7%
2006	2 742	13.4%
SKUPAJ	20 535	100.0%

Vir: Community support framework Portugal 2000 – 2006. [URL: http://europa.eu.int/comm/regional_policy/funds/prord/pro2000_en.htm], 12.3.2002.

Tabela 18: Pregled tuje tehnične pomoči Sloveniji v obdobju 1992-1999 v mio €

Leto	Vsa tuja tehnična pomoč (PHARE in bilateralna)	PHARE tehnična pomoč	Bilateralna tehnična pomoč
1992	16	12	4
1993	23	15	8
1994	37	29	8
1995	41	33	8
1996	41	34	7
1997	37	32	5
1998	25	20	4
1999	70	65	5
Skupaj	290	240	50

Vir: Murn Ana: Državne in strukturne pomoči... Ljubljana, 2001, str. 52.

Tabela 19: Predvidene pomoči iz strukturnih skladov državam kandidatkam po vstopu v EU (v % strukturnega sklada)

Država	Cilj 1	Cilj 2	Cilj 3	Čezmejno sodelovanje	Odpravljanje neenakosti
Ciper	0,0	26,9	22,6	0,8	0,5
Češka	9,6	48,1	43,9	14,1	12,7
Estonija	2,2	0,0	0,0	2,1	1,6
Madžarska	12,2	0,0	0,0	14,2	12,0
Latvija	5,4	0,0	0,0	5,2	3,2
Litva	3,5	0,0	0,0	3,5	4,7
Malta	0,4	0,0	0,0	0,6	0,5
Poljska	57,6	0,0	0,0	48,7	53,1
Slovenija	1,5	0,0	0,0	2,7	2,6
Slovaška	6,5	25,0	33,5	7,9	8,9
skupaj	100	100	100	100	100

Vir: Mašanović, Delo, 23.4.2002, str.14.

Graf 2: Zadolženost portugalskih gospodinjstev v obdobju 1992-2001 (kot % razpoložljivega dohodka)

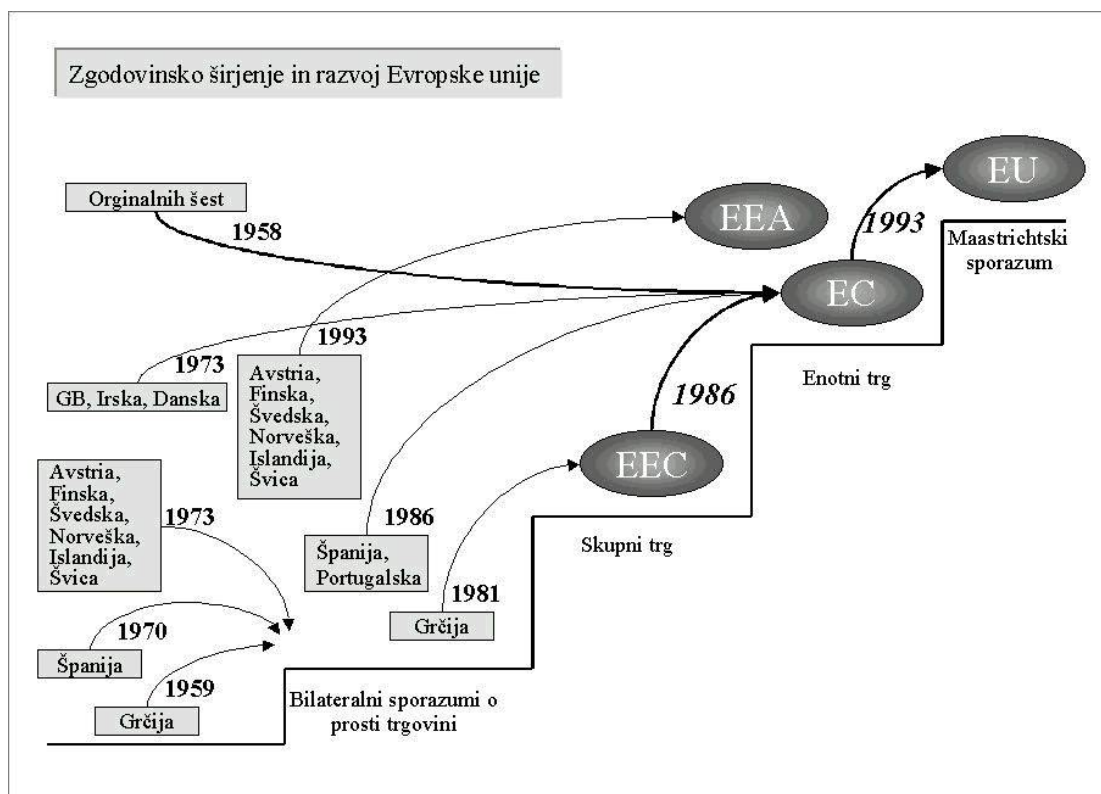
Vir: Economia Ibérica. Espírito Santo Research, no. 02, Lisboa, 2002, str.4.

Tabela 20: Podpora državam kandidatkam za vključitev v EU med prebivalci držav članic

Država	% za vključitev	% proti vključitvi
Malta	51	28
Madžarska	50	30
Poljska	47	34
Čiper	46	33
Češka	45	34
Slovaška	40	38
Estonija	40	38
Latvija	39	38
Litva	39	38
Bolgarija	38	40
Slovenija	37	40
Romunija	36	43
Turčija	34	46

Vir: European Commission: Eurobarometer, 2002, str. 86.

Diagram 2: Zgodovinsko širjenje in razvoj Evropske unije

Vir: No intermediate steps [URL: heiwwww.unige.ch/~baldwin/papers/pets/no_step.pdf] 27.10.1999.

Opomba: za razlago kratic glej Seznam kratic v Prilogi.

Tabela 21: Število let v določeni obliki sporazuma na poti k EU

	Bilateralni sporazumi o prosti trgovini	Skupni trg (1958 - 1986)	Enotni trg (1986 - 1993)	Ekonomska in monetarna unija (1993 - 1999)	Skupaj
Portugalska	13	/	7	6	26
Slovenija	7	/	/	/	9

Vir: No intermediate steps [URL:heiwww.unige.ch/~baldwin/papers/pets/no_step.pdf] 27.10.1999.

Opomba: Tabela prikazuje število let, ki jih posamezna država porabi v določeni obliki sporazuma. Desni stolpec za Slovenijo je izračunan na predvidevanjih, da bo do njene vključitve v EU prišlo v 2004. Portugalska je porabila kar 13 let za prvi korak – sporazume o prosti trgovini je začela uveljavljati šele v l. 1973. Skupaj s Španijo je pristopila direktno k enotnemu trgu, vendar je to opravila po dolgih tranzicijskih obdobjih in velikih transferjih.

SEZNAM KRATIC

- BDP** – Bruto družbeni proizvod
- CAP** – Common Agricultural Policy (Skupna kmetijska politika)
- CEEC** – Central and Eastern European Countries (srednje in vzhodnoevropske države)
- CEFTA** – Central European Free Trade Agreement (Srednjeevropski sporazum o prosti trgovini)
- CICE** - Medministrska komisija za evropske skupnosti
- CIE** – Comissão da Integração Europeia (Svet za evropske integracije)
- DDV** – davek na dodano vrednost
- DGCE** - Direcção general da Comunidade Europeia (Splošna direkcija za evropske skupnosti)
- ECSC** – European Coal and Steel Community (Evropska skupnost za premog in jeklo)
- ECU** – European Currency Unit (Evropska denarna enota)
- EEA** – European Economic Area (Evropska gospodarska zveza)
- EEC** – European Economic Community (Evropska gospodarska skupnost)
- EFTA** – European Free Trade Association (Evropsko združenje za prosto trgovino)
- EIB** – European investment bank (Evropska investicijska banka)
- EKUJS** – Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (EAGGF – European Agricultural Guidance and Guarantee Fund)
- EMA** – European Monetary agreement
- EMU** – Economic and Monetary Union (ekonomska in monetarna unija)
- EPU** – European payments
- ERDF** – European Regional Development Fund (Evropski Sklad za razvoj regij)
- ES** – Evropska Skupnost (ES-9 označuje Evropsko skupnost naslednjih držav: Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska, Danska, Irska in Združeno kraljestvo)
- ESF** – European Social Fund (Evropski socialni sklad)
- ESF** – European Structural Fund (Evropski strukturni sklad)
- ESP** – Evropski Sporazum o Pridružitvi
- EU** – Evropska Unija (EU-12 označuje Evropsko Skupnost 12 članic - Francije, Italije, Velike Britanije, Nemčije, Belgije, Nizozemske, Luksemburga, Danske, Irske, Grčije, Španije in Portugalske)
- FIFG** – Financial Instrument for Fisheries Guidance (finančni instrument za usmerjanje ribištva)
- FTA** – Free Trade Agreement (sporazum o prosti trgovini)
- GATS** – General agreement on Trade in Services (Splošni sporazum o trgovini s storitvami)
- GATT** – General Agreement on Tariffs and Trade (Splošni sporazum o carinah in trgovini)
- GSP** – General System of Preferences (Splošni sistem preferenc)
- GZS** – Gospodarska Zbornica Slovenije
- ICEP** – Portugalski inštitut za trgovino, investicije in turizem
- IMF** - International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)
- NTI** – Neposredne Tuje Investicije
- NUTS** – Nomenklature teritorialnih statističnih enot

OEEC – Organisation for European Economic Cooperation (Organizacija za Evropsko gospodarsko sodelovanje)

PALOP – Países Africanos de Língua Oficial Pôrtuguesa (portugalsko govoreče afriške države)

PEDAP – Programa Específico de Desenvolvimento da Agricultura Portuguesa (posebni program za razvoj portugalskega kmetijstva)

PEDIP – Programa Estratégico de Dinamização e Modernização da Indústria Portuguesa (Strateški program za vzpodbujanje in modernizacijo portugalske industrije)

PHARE – Assistance for Economic Restructuring in the Countries of Central and Eastern Europe (pomoč za gospodarsko restrukturiranje v državah Srednje in Vzhodne Evrope)

RS – Republika Slovenija

SAPARD – Kmetijski predpristopni instrument pomoči

SF – strukturni skladi (structural funds)

SIE - Secretaria da integração Europeia (Sekretariat za Evropsko Integracijo)

SVEZ – Služba Vlade za Evropske Zadeve

WTO – World Trade Organization (Svetovna trgovinska organizacija)